Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 105 (11903) | 1982 чылдың май 5, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

«1982 чылда кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин, дүжүт ажаап алышкынын болгаш 1982—83 чылдың үезинде мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирерин хандырарының талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин, дүжүт ажаап алышкынын чогуур үезинде чорудар болгаш мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирер сорулга-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1982 чылда кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринге, дүжүт ажаап алышкынын чорударынга, а база ол ышкаш 1982—83 чылдың үезинде мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттиреринге колхозтарны, совхозтарны болгаш белеткел организацияларын чогуур үезинде белеткээрин хандырарын компартияларның ТК-ларынга болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Кат-погаа ажыл-агыйының министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунга, ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунга, Центросоюзка, партияның крайлар, областар болгаш районнар комитеттеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге база улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга, чер-чериниң кодээ ажыл-агый органнарынга, колхозтарның, совхозтарның болгаш белеткел организацияларының удуртукчуларынга хүлээткен болгаш дараазында чүүлдерни кылырын айыткан:

— ажаап алышкын техниказын болгаш транспорт херекселдерин дүжүт ажаап алышкынының эгелээринге чедир ийи неделядан орай эвес үеде белен болдурган турары-биле септелгениң шынарынче онза кичээнгейни салбышаан, ук техниканы септээриниң темпизин дүргедедириниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар. Ол сорулга-биле колхозтарның, совхозтарның болгаш ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунуң бүдүрүлгелериниң септелге мастерскаяларының күчүлерин бүрүнү-биле ажыглаарын хандырар, оларга ийи ээлчеглиг ажылды организастаар. Эргежок чугула апарганда үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарын септелге ажылдарынга хаара тудар;

— дүжүт ажаап алышкынының эгелээринге чедир ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунуң организацияларынга, колхозтарга болгаш совхозтарга белдирлерниң, агрегаттарның база артык кезектерниң эргежок чугула санныг солчулга фондузун тургузаар, техниктиг ажаалданың турум болгаш кежүп чоруур херекселдерин белеткээр, диспетчер харылзаазының ынаныштыг ажылдаарын хандырар, мал кажааларын, чем белеткээр цехтерни, склад оран-савазын, силос база сенаж кадагалаар черлерни, кургадылга пунктуларын болгаш оларның дериишкиннерин чогуур үезинде септээриниң хемчеглерин алыр;

— ажаап алырының болгаш белеткел пунктуларынче база кадагалаар черлерже сөөртүрүнүң үезинде кодээ ажыл-агый продукциязының чидиринин болдурбас талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар;

— машина-трактор агрегаттарының болгаш комбайннарның ийи ээлчеглиг ажылдаарын хандырары-биле ажыл-агыйларга тракторист-машинистерни четчелээр, механизаторларның мергежилин бедидерин, техниканы ажыглаарының, ажаалда-транспорт комплекстерин (отрядтарын) хереглээринге үндезилээш, ажаалда ажылдарын организастаарының мурнакчы аргаларын колхозтарга болгаш совхозтарга шиңгээдирин, ажылдарны бедик шынарлыг чорутпушаан, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыры база ажаалда машиналарының күчүзүн бүрүн ажыглаары дээш кодээ ажыл-агыйның механизаторларының социалистиг чарыжын калбартып чорударын хандырар;

— дүжүт ажаалдазын болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин чорудар үеде ажыл-агыйларга ниитиниң чемненилгезин, культура-амыдырал база медицина хандырылгазын болур-чогууру-биле организастаарын хандырар;

— бызааларны, хаван оолдарын, анай, хураганны, а ол ышкаш куштуң чаш төлүн эң-не хөйү-биле алырынче, ниитиниң малының баш санын өстүреринче, мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле хүлээлгелерни күүседиринче болгаш өстүр азырап, семиртсин дээш хаван база куш оолдарын колхозчуларга, ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга садарын дыка көвүдедиринче угланган хемчеглерниң комплекизин ажыл-агый бүрүзүнге ажылдап кылыр болгаш боттандырар;

— кыштаглаашкынга кирер бүгү малды ветеринарлыг шинчип көөрүн, малдың аарыгларын болдурбазы-биле ветеринар-профилактика хемчеглерин чорударын 1982 чылдың ноябрь 1-ге чедир доозар.

1982 чылдың дүжүт ажаап алышкынының, кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин, мал кыштаглаашкынынга белеткелди чедиишкинниг эрттиреринче угланган масса-политиктиг ажылды чогуур үезинде калбартып чорударын компартияларның ТК-ларынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, партияның край, область болгаш район комитеттеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге база улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга, профэвилел болгаш комсомол органнарынга хүлээткен. Коммунистерни, чер-чер Советтериниң депутаттарын, профэвилел болгаш комсомол активин, улусчу контролёрларны бүдүрүлгениң эң-не шиитпирлиг участоктарынга шын таарыштыр тургузарын база оларның ажылын организастаарын хандырар, дүжүттү бүрүн кадагалаары, дүрген сөөртүп чедирери болгаш шынарлыг болбаазырадыры кылыры дээш демиселге оларның ролюн база харысалгазын бедидер.

Тургустунуп келген байдалдардан хамаарыштыр кодээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн ажаап алырын дүргедедири-биле ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркому болгаш Орук-харылзаа министерствозу эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле дугурушканың ёзугаар, 1982 чылдың май—августа ажаап алышкын техниказын чорудуп бээриниң хуусааларын өскертирип болгаш эргежок чугула апарган таварылгаларда дүжүт ажаап алышкынының үезинде өске эвилелдешкен республикалардан дуржулгалыг комбайнерлерни Казах ССР-же болгаш РСФСР-ниң кур чер районнарынче чорударын чөпшээрээн.

1982 чылда кодээ ажыл-агый машиналарын бо доктаалда айыткан хемчээлдерге база хуусааларда белеткээш, оларны кодээ болгаш суг ажыл-агыйынга чорудуп бээрин ССРЭ-ниң Күрхандырылгага чериге, ажаалда база кодээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын, автомобильдерни, трактор кожугларын, оларның артык кезектерин, аккумуляторларны, металл-продукциязын болгаш четчелээр кылыгларны, резинотехниктиг база электротехниктиг кылыгларны, бүдүрүлге хереглелиниң дериишкиннерин болгаш өске-даа материалдарын бүдүрүп үндүрүп турар ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга саналдаап.

Кодээ ажыл-агый машиналарын, тракторларга, автомобильдерге, ажаалда машиналарынга, трактор кожугларынга артык кезектерни, а ол ышкаш кывар-чаар болгаш өске-даа материалдарны немей белеткээш, кодээ ажыл-агыйынга чорудуп бээр талазы-биле онаалдаларны үлетпүр министерстволарынга база ведомстволарга берген.

1982 чылдың планында баш удур көрдүнген мал кажааларын база чем белеткээр цехтерни ноябрьдан орай эвес, а силос болгаш сенаж дериишкиннерин, склад оран-савазын 1982 чылдың сентябрьдан орай эвес тудары, чаарты кылырын болгаш ажыглалга кирерин дүргедедириниң эргежок чугула хемчеглерин алырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунга, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга болгаш өске-даа министерстволарга база ведомстволарга саналдаап.

Эът болбаазырадыр бүдүрүлгелерни малдың база куштуң кол кирер үези эгелээринге чедир 1982 чылдың августуң 1-ден орай эвес база куш комбинаттарын июль 1-ден орай эвес септеп белеткээрин доозарын ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт үлетпүр министерствозунга даашкан.

Автотрактор паркының узуктелиишкин чок ажылдаарын хандырар хемчээлдерге кывар болгаш чаар материалдарны 1982 чылдың дүжүдүн ажаалдарынга чедир мөөңнеп алырын, ажыл-агыйларга нефть продуктуларын ажыглаарын болгаш кадагалаарын дээш шыңгыы контрольду тургузарын, оларны хереглелинден өскээр ажыглаарын болдурбазын, а ол ышкаш кывар база чаар материалдарны туруп турар нормаларга дүүштүр камналгалыг чарыгдаарының хемчеглерин алырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Кат-погаа ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга база ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунга саналдаап. Эвилелдешкен республикаларга кывар-чаар материалдарның сөөртүлгезиниң ай санында графигин доктаадып тургузар.

Дүжүт ажаалдазын хандырары-биле кодээ ажыл-агыйже чорудуп турар автомобильдерни, тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын, артык кезектерни, кывар-чаар материалдарны болгаш өске-даа чүъктерни бирги ээлчегде сөөртүрүн хандырарын Орук-харылзаа министерствозунга, РСФСР-ниң Хем флодунуң министерствозунга болгаш Далай флодунуң министерствозунга даашкан.

Орук-харылзаа министерствозунга дараазында чүүлдерни кылырын хүлээткен:

— чимистерни база ногааларны сөөртүр дүрген чоруур тускай поездилерни чорударын шимчээшкин графигинге баш удур көргеш, ук продукцияны хереглээр пунктуларынга чедирер вагоннарны дүрген чорударын 1982 чылда хандырар;

— орук чанының свёкла хүлээп алыр пунктуларындан чигир свёклазын чигир кылыр заводтарже сөөртүп чорудар вагоннар бээрин хандырар, ону сөөртүрүн 1982 чылдың декабрь 15-ке чедир доозкап турар.

— 1982 чылдың октябрьның 1-ден 1983 чылдың май 1-ге чедир үеде эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң чагыгларын ёзугаар, өске республикаларда, крайларда болгаш областарда белеткээн бөдүүн мал чемнерин күштүг болуп турарынга удур 50 хуу чиигеткен тариф ёзугаар, пресстээн бөдүүн чемнерни вагоннарга долдур чүдүрбээни дээш торгаал тыртпайн колхозтарже, совхозтарже база күрүнениң өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринче сөөртүп чорудар.

Ажыл-агыйларның бедик шынарлыг үрезинни бүрүн четчири-биле уруп алыры, колхозтарга, совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге тараа база тараа-бобы культураларының үрезиннериниң магадылал болгаш шилчилге фондуларын тургузары, а ол ышкаш күрүне курлавырынга сорттуг үрезиннер белеткээриниң планын күүседири дээш шыңгыы контрольду хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунга даашкан.

Бадылаттынган даңзыда кирген министерстволарның болгаш ведомстволарның автомобильдеринден аңгыда бүгү-ле бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларның чүък автомобильдерин база борттуг автоприцептерин чолаачылары болгаш септелге чүүлдери-биле катай кол бүдүрүлгеге когарал чедирбес болза, 1982 чылдың дүжүдүнүң ажаалдазынга хаара тударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн.

Улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында чолаачыларны, херек апарганда, хаара

(Төнчүзү 3-кү арында).

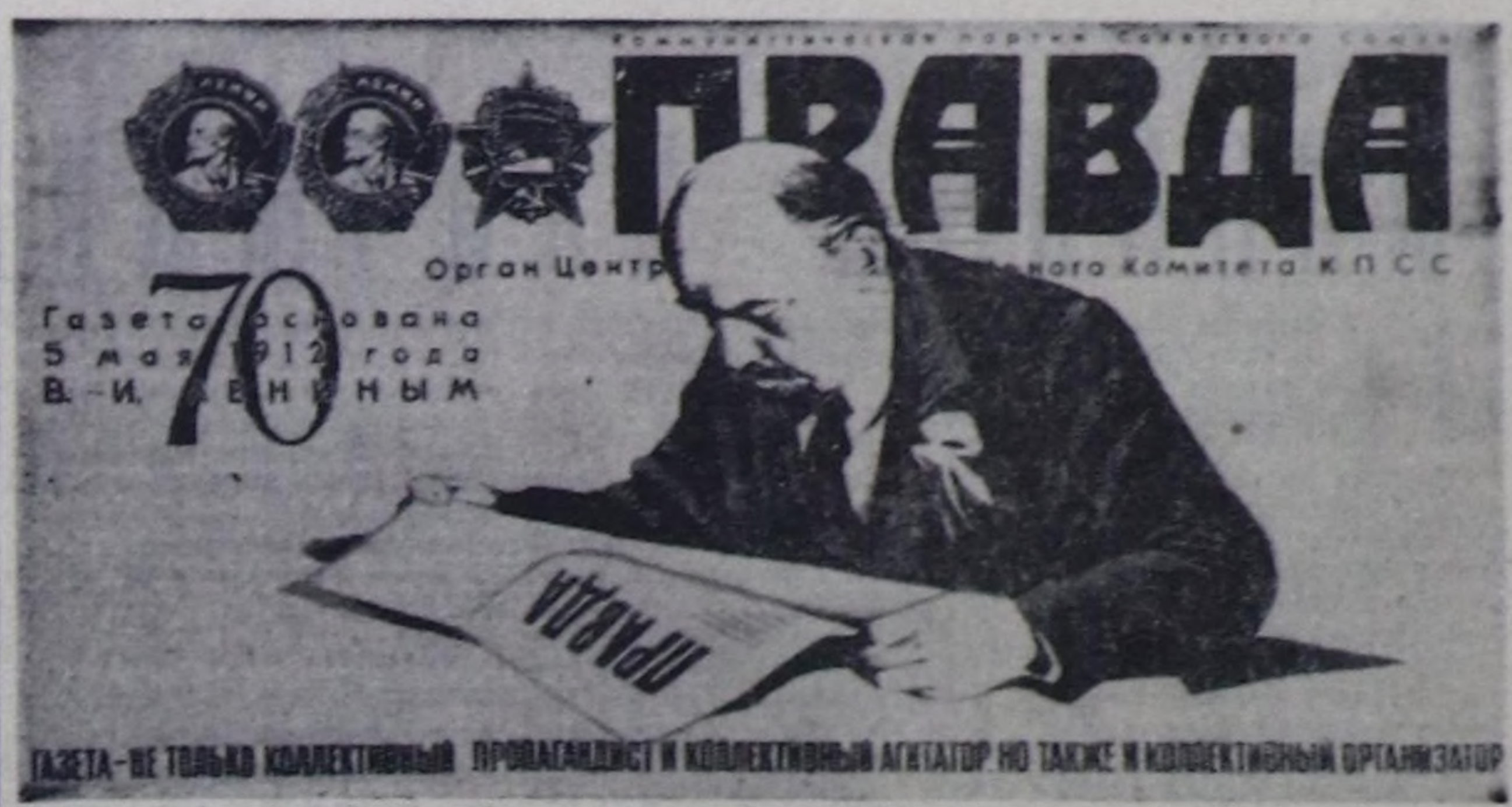
Коммунистической партии Советского Союза
ПРАВДА
Орган Центр... ного Комитета КПСС
Газета основана 5 мая 1912 года В. И. Лениным
70
ПРАВДА
ГАЗЕТА — НЕ ТОЛЬКО КОЛЛЕКТИВНЫЙ ПРОПАГАНДИСТ И КОЛЛЕКТИВНЫЙ АГИТАТОР, НО ТАКЖЕ И КОЛЛЕКТИВНЫЙ ОРГАНИЗАТОР

Чурукчу В. Сачковтуң «Правданың» 70 чылы» деп плакады.

«ПРАВДА» СОЛУНГА

Үндезилекчи, идейлиг сорук кийирикчизи болгаш баштайгы редактору Владимир Ильич Ленин чораан солуннуң 70 чылы — кайгамчыктыг юбилейи-биле правдачыларның коллективинге, «Правданың» автор активинге болгаш номчукчуларынга, совет парлалганың бүгү ажылдакчыларынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип тур.

Ленинчи «Правданың» бүгү алдарлыг оруу бистиң партиявыстың маадырлыг төөгүзү-биле чарылбас холбаалыг. Бирги номеринден эгелээш-ле бо солун коллективтиг пропагандист, агитатор болгаш массаларның организакчызы болуп келген. Ажылчын аңгының, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын болгаш күзел-соруун, оларның революсчу чүткүлүн ол чайгылыш чокка илереттейлеп турар.

Бүгү чеди он чылдарда «Правда» бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкуннарның идепкейлиг киржикчизи болуп келген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези база ажылчыннарның болгаш тараачыннарның кижи төрелгетен төөгүзүнде баштайгы күрүнезин — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургузар дээш мөгег чок демиселди ол чорудуп турган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында «Правда» эрес-маадыр дайынчы турган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле саңгылаңгай социалистиг ниитилелди тургускан совет улустуң өндүр чаагай чедиишкиннеринге солуннуң киирген улуг-хуузу улуг.

Өлүм чок ленинчи өөредигниң, боттуг социализмниң чедиишкиннериниң болгаш артык күштүүнүң чалбыыштыг болгаш мөгег чок пропагандизи, империалистиг идеологияга, оппортунизмге болгаш ревизионизмге удур эптеш чок демиселчи болганы-биле «Правда» бедик ат-алдарны чедип алган.

«Правда» солун — партийжи болгаш бүгү улустуң хөй-ниитизи санал-онал илередилгезиниң ёзулуг индирир-дир. Бистиң бүгү парлалгавыста ышкаш, «Правдада» СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынга, он бирги беш чылга болгаш ниитизи-биле 80 чылдарга төлевилеттинген социал-экономиктиг эң улуг программаларны күүсеДиринге изиг бээринден, партийжи публицистиканың чепсектери-биле совет кижилерни идейлиг бүзүрелдиг болурунче, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге болгаш ниитилел мурнунга бедик харысалгага кижизидеринден артык чугула сорулга бөгүн чок.

«Правданың» хүлээлгези — идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды сайзыраңгайжыдарынга, амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиктиг сорулгаларын шиитпирлээри-биле ооң харылзаазын быжыглаарынга бүгү хемчег-биле идиг бээри болур.

Солун болза, совет улустуң төөгүлүг ажыл-херектерин чырыткыланып болгаш бүзүрелдиг көргүзер, бистиң Төрээн чуртувустуң дугайында шынны делегейге сорук кириишкинниг нептередир, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының аңы-дуңма найыралын быжыглаарынче, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыштырарынче угланган партияның ленинчи политиказының хандыкшылдыг пропагандизи болур хүлээлгелиг.

«Правда» моон соңгаар-даа ажылчы чоннарның бүгү улусчу социалистиг чарыжын, ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюн — бистиң хөй националдыг улуг Төрээн чуртувустуң ол улуг байырлалын — экономиканың, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээр деп оларның чүткүлүн шиитпирлиг деткиир болгаш калбартыр хүлээлгелиг.

Бодунуң дайынчы болгаш шылгаттынган органы — «Правдага», правдачыларның коллективинге, солуннуң хөй санныг коллективинге, бүгү совет журналистерге СЭКП Төп Комитеди оларның боттарының буянныг ажылынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзеп, коммунистиг тургузулганың болгаш тайбыңның быжыглаарының нүүрүнде чогаадыкчы бедик идепкейлиин болгаш партийжи принципиалдыын олар боттарының ажылынга моон соңгаар-даа илереттейлээр дээрзинге бүзүрелин илереттейлеп тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ДЕЛЕГАЦИЯ КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаалын ёзугаар Никарагуа республиканың Национал хосталганың сандиножу фронтузунуң Национал удуртулгазының кежигүнү, Национал катап тургузуушкуннуң чазаның удуртулга чөвүлелиниң координатору, революция комендантызы Даниэль Ортега Сааведрага удурткан күрүне делегациязы албанның аян-чорук кылып май 4-те Москвага чедип келген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албанның өске-даа кижилери аалчыларны аэродромга уткааннар.

(СЭТА).

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ ДЕПШИТКЕН

Мугур-Аксы

Мөңгүн-Тайгада «Малчын» совхозтуң үш дугаар хойжу бригадазының малчыны, ында партия эге организациязының секретары К. С. Борарганны кады ажылдап турар эш-өөрү район Совединиң депутадының кандидадынга бир эп-сеткилдиг депшиткен.

Каң-оол Саалевич ажыл-агыйның дуржулгалыг хойжуларының бирээзи, ооң түңнелинде багай эвес көргүзүглерлиг болуп турар. Бо чылын чүс баш төрүүр хойга онаапгыр 95 хураганны ол менди камгалап алган.

Бригаданың коммунистери болгаш хойжулары ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш бүгү күжүн салып, ак сеткилдиг ажылдап келгеннер, ынчангаш бердинген онаалдаларны күүседип турарлар.

УЛУСЧУ ПАРЛАЛГА

Бөгүн календарьда база бир байырлал. Совет парлалганың хүнү. СЭКП ТК-ның дайынчы органы — «Правда» солуннуң үнүп эгелээнинден бээр 70 чыл ою. Чеден чыл дургузунда чоннуң болгаш партияның херээнге ол шынчы бараан болуп келген. Ооң үнүн делегейниң миллион-миллион кижилери дыңнап турар. Ынчангаш бо чылдагы Парлалга хүнү ийи дакпыр байырлал болганы-биле онзагай.

«Делегейде эң хөй номчуп турар чурт». Ындыг үнелелди бөмбүрзектиң улустары бистиң чуртувуска берген. Парлалга Совет Эвилелинде ажылчы чоннарның калбак индирни апарган.

Совет парлалга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мурнунда туруп турар нарын болгаш белен эвес сорулгаларны, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга чонга СЭКП-ниң политиказын тайылбырлап, ажылчы чонну планныг онаалдаларны күүседиринче хаара тудуп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге улуг рольду ойнап турар.

Совет парлалганың күжү — чон-биле харылзаазында. Ол чоннуң калбак индирни болдурбушаан, миллион-миллион кижилерни бодунче хаара тудуп турар. Ынчангаш Парлалга хүнү бүгү чоннуң байырлалы апарган. Чүгле «Шын» солунга безин республиканың ажылчы чоннарындан чылда 6000 ажыг чагаалар кээп турар. Оларның хөй кезии солуннуң арыннарынга үнүп турар. «Шын» солуннуң арыннарындан малчыннарның-даа, эртемденнерниң-даа чагааларын номчуп болур. Тыва бижикчилер бодунуң солунунуң арнынга ажыл-агыйга чедиишкиннер болгаш четпестерден аңгыда, амыдыралда болуп турар чугула айтырыгларны көдүрүп, ону шиитпирлээриниң аргаларын айтып, чон-биле сүмележип турар апарган. Чижээ: чүгле бо чылдың эгезинде безин Ак-Довурак хоорайда ажылчын С. Судак эрге-хоойлу дугайында, Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң директору Танов Монгуш болгаш «Ак-Чыраа» совхозтуң экономизи Тадар-оол Тыртый-оол Ак-Чыраа девискээриниң бойдус-байлааның сөөлгү чылдарда үрелип турарының, ону камгалап алырының аргаларының дугайында, Чөөн-Хемчик районда саанчы Алдын-кыс Монгуш коммунист кижиниң аттарының болгаш арын-нүүрүнүң дугайында айтырыгны көдүргеннер. Ол айтырыгларга хамаарыштыр ажылчы чоннуң чагаалары бо хүннерге чедир үзүк чок кээп турар.

Бистиң чуртувустуң хөй националдыг өг-бүлези, ооң акы-дуңма республикаларының эң хеймери—Совет Тываның ажылчыннары ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл болур юбилейин ажыл-агыйга чедиишкинниг уткууру-биле хайнышкынныг белеткенип, хүн бүрү бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ажыл-агый болгаш ажылчын коллектив бүрүзүнде социалистиг чарыш калбарып, бедиткен хүлээлгелерни алгылаан. Ол болгаш ооң даа өске амыдыралда хүн бүрү болуп турар чугула болуушкуннар дугайында «Шынның» чүс-чүс кодээ болгаш ажылчын корреспондентилери бижип турарлар. Бо чылдың 4 айларында безин редакцияның адрезинге 2400 хире чагаа келген. 125 чаа автор немешкен. 740 хире бижикчи — «Шынның» доктаамал бижикчилери.

Парлалга байырлалын таварыштыр эң идепкейлиг авторларны адаары күзенчиг. Оларга дарган Биче-оол Сат, экономист Дапзын-оол Маадыр-оол, малчын Чечек Сади, механизатор Шүрүкү Девек, гидротехник Санчы-Мидип Сотнам, эртемден Василий Биче-оол, чогаалчы Александр Даржай, юрист Анай-оол Ажы, партия ажылдакчызы Аваа Монгуш, культура ажылдакчызы Биче-оол Доюндуп, башкы Көк-оол Чамыян, ажылчын Самданчап Хертек, тудугжу Чүлдүм-оол Донгак, совхоз директору Биче-оол Моңгуш-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Парлалга коллективтерн кылып турар ажылының түңнелин шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп, хүннүң негелдезинге дүүштүр ажылдаары негеттинип турар. Солун амыдыралдың чидиг айтырыгларын оюп эртпес, бисти дүвүредип турар айтырыгларны хөй-ниитиниң шиитпиринге киирер, коллективтиг санал-оналды өөренип көөр, четпестерге удур шыңгыы шүгүмчүлелди чорудар ужурлуг. Ол дээрге бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске шаптыктаар чорукту чок кылыр дээш, амыдыралга чаа, мурнакчы чүүлдерни чедип алыр дээш демисел-дир. Хөй санныг номчукчуларның чагааалары, санал-оналдары, негелде-хомудалдары бижикчилер-биле сырый харылзааның болгаш солун арнынга чаа темаларның төнчү чок үнер дөзү.

Журналистиң, ажылчын болгаш кодээ корреспондентиниң хүндүлүг хүлээлгези чүл дээрге, хүн бүрүнүң нарын болуушкуннарын чонга тайылбырлаары, совет кижилерниң чогаадыкчы күш-ажылын, оларның үнелиг эгелээшкиннерин, үлегер-чижээн мергени-биле эскерип, ол бүгүнү парлалгага дээштиг кылдыр чырыдары болур. Тус-тус кижилерниң, бригадаларның бүдүрүлгелериниң чедиишкиннерин, мөөңнеттинген бар дуржулгазын бүгү улустуу болдурары — бистиң хөй санныг бижикчилеривистен хамааржыр дээрзин база айтыры чугула. Ынчангаш чер-черниң партия, совет, профэвилел органнары корреспондент постуларның ажылчын болгаш кодээ корреспондентилерниң хүндүлүг ажылынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларны бүгү талазы-биле деткиир ужурлуг.

СПОРТЧЕ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

СЭКП обкомунуң хуралдаар залынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң, спорт ниитилелдериниң, ВЛКСМ обкомунуң болгаш хооркомунуң, профоблчөвүлелдиң, ДОСААФ обкомунуң ажылдакчылары-биле ужуражылгазы болуп эрткен. Партия обкомунуң, хоорkomунуң, республиканың Чырыдышкын министерствозунуң удуртукчу ажылдакчылары анаа киришкен.

«Күш-культураның болгаш спорттуң массалыын улам ынай көдүрер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын боттандырарының айтырыгларынга Г. Ч. Ширшин доктаан. Күш-культураны болгаш спортту хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдың тургустунуп, ооң материалдыг баазазының быжыгып турарын демдеглевишаан, массалыг чорукту хандырарынче болгаш спортчуларның мергежилин улам ынай бедидеринче активтиң кичээнгейин олче углаан.

Маргылдааларны эрттирериниң организастаарынче, ооң культуразын бедидеринче кичээнгейни салыры чугула. Харылзап турары херээ, тренер кадрларның шилилгезин экижидери, күш-культурага ажылчыларның массалыг киржир черлери болур спорт залдарының, стадионнарның, шөлдерниң ажыглалын экижидер дээш спорт ажылдакчыларының харысалгазын бедидер херек. Күш-культура болгаш спортту улам хөгжүдер дээш профэвилел болгаш комсомол ажылдакчылары, өөредилге черлериниң болгаш школаларның башкылары идепкейлиг ажылдаар ужурлуг.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын, республикага күш-культура болгаш спортту хөгжүдериниң хемчеглерин боттандырар талазы-биле күш-культура болгаш спорт ажылдакчыларының, профэвилел болгаш комсомол активиниң тодаргай сорулгаларынга хамаарыштыр партия обкомунуң секретары Д. К. Ооржак чүве чугаалаан.

(Бистиң корр).

Эш О. Б. Тас-оолду Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Кодээ корреспондент ажылын идепкейлиг күүседип турары дээш Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң малчыны эш Опаа Бай-караевич Тас-оолду Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1982 чылдың май 4.

Бөгүн — Парлалга хүнү

ЛЕНИНЧИ ЧАҢЧЫЛДАРГА ШЫНЧЫ

Россияның шаандагы найысылалы—Петербургка В. И. Лениниң үндезилеп тургусканы ажылчыннарның хүннүң үнер ажык солуну «Правданың» үнүп эгелээниңден бээр ам чеден чыл болуп турар.

«Правда» эң эгезинден тура-ла революстуг демиселге, ниитилелдиң бүгү амыдыралынга бодунуң туружун Лениниң тодарадканын ёзугаар барымдаалап келген. Ол болза солун чүгле коллективтиг пропагандист болгаш коллективтиг агитатор эвес, харын база коллективтиг организакчы болур ужурлуг дээн айтышкын-дыр.

«Правда» ол ленинчи үндезин принциптерни Россияга революстуг чаа көдүрлүүшкүннүң, ажылчы чоннарның калбак массаларының политиктиг демиселче оттуп турганының үелеринде болгаш большевиктер партиязының пролетаржы хүрээлеңнерни организастап, сырый каттыштырып турган үезинде-даа хажык чок барымдаалап турган.

«Правда» баштайгы базымнарындан эгелээш, большевик партияның хүрээлеңин өстүрүп быжыглаарынга, ажылчы чоннарның калбак массалары-биле харылзааны ханыладырынга идиг берип турган. Солун парлаар акша-хөреңгини чыыры, ону нептередири, фабрика, заводтарга чедирери революстуг демиселче чаа-чаа ажылчыннарны хаара тударының дээштиг хевири боор турган. Баштайгы үеде солуннуң 40 муң экземплярын тарадып турган, ынчалза-даа чамдык номерлериниң саны 60 муң экземпляр чедип тургулаан. Солунну долгандыр хөй санныг ажылчын корреспондентилер чыылган. Олар чоннуң амыдыралының ииы-бүрү болуушкуннарының дугайында медээлерни солунче чорудуп турганнар. Чүгле 1912—1914 чылдарда парлаттынып үнген «Правданың» арыннарынга ажылчыннарның 17 муң ажык чагааларын парлаан. Ук чагааларга капиталистиг мөлчүттелде ажылчы чоннуң аар-берге байдалының, оларның ажыл соксадыышкынныг демиселиниң болгаш шынныг негелделериниң дугайын айтып турган. Солун ажылчы чоннарның революстуг күзел-соруунуң болгаш демиселиниң ёзулуг илередикчизи кылдыр нептерей берген.

Солун ажылчын аңгыга бүрүнү-биле даянып турган. Чогум-на ооң ачызында солун каргыс шагдааларның доктаамал истеп сүрүүшкүнүнден чайлаар, революцияның херээн болгаш пролетаржы күштерниң чаңгыс эвин быжыы-биле камгалаар аргалыг боор турган. Солун Октябрьның социалистиг Улуг революциязын белеткээш, тиилелгелиг доозарынга болгаш Совет эрге-чагырганы догуннадып тургузарынга шиитпирлиг рольдуг болган.

Улуг Октябрьның тиилелгезиниң соонда «Правда» Россияның ажылчы чоннарының төөгүлүг тургузукчу ажыл-ижин болгаш чуртка эң баштайгы социалистиг чаартылгаларны кылганын бижип көргүзерин оралдажып турган. Ол В. И. Лениниң айтыышкыннарын чайгылыш чокка күүседиппаан, «чаа амыдыралды херек кырында тургузуп турарының» фактыларынче, «ажылчын болгаш тараачыннар массаларының боттарының бедүүн ажыл-ижи-биле херек кырында чаа амыдыралды канчаар тургузуп турарынче» бирги чергениң кичээнгейин салып келген (В. И. Лениниң ЧДЧ-ан, т. 37, арын 90, 81).

«Правда» солун совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң бүгү-ле үе-чадаларында социализмни тургузарының ленинчи планының амыдыралга боттанырын бодунуң дээштиг чүүлдери-биле чайгылыш чок чедип ап келген. Ол, Советтер чуртунуң индустриализастаашкынга чедиишкиннерин, көдээге колхозчу тургузугнуң быжыы-биле тиилээнин, чоннуң амыдырал-чурттталгазының улам чаагайжыышкынын, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезин бодунуң чүүлдеринге көргүзүп турган. Солун совет улустуң гитлерлиг фашизмге удур дайынга тиилелгени чедип алырынга идигни кылып, экономиканы улам-на хөгжүдеринге тургузукчу ажыл-ижиниң чедиишкиннериниң дугайын бижип, совет эртемниң болгаш техниканың делегейге эң мурнуку одуругже үнгенин чырыдып турган. «Правданың» арыннары—СЭКП-ниң, хөй миллион совет кижилерниң коммунизм дээш демиселиниң эң солун чыл демдегледдери-дир.

«Правданың» тугунда—ийи Ленин орден болгаш Октябрь революциязы орден чайнап турар. Марксизм-ленинизмни пропагандалаарынга, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге, совет улусту ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунче, социалистиг Ада-чуртту камгалаарынче мобилизастаарынга солуннуң шылгараңгай ачы-хавыяазын ол бедик шаңналдары-биле демдеглээни билдингир.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң он бирги беш чылда болгаш 90 чылдарга-даа айытканы планнарын публицистиканың дузазы-биле амыдыралга боттандырарынга идиг кылып, совет кижилерни күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге болгаш ниитилел мурнунга бедик харыысалгалыг болурунга кижизидеринден артык чугула сорулга бүгү-ле совет парлалгада ышкаш, «Правда» солунда база ындыг.

«Правда» ССР Эвилелиниң ам болур 60 чылынга белеткелди калбаа-биле чырыдып турар. Ол болуушкунга холбаштыр солун ленинчи национал политиканың боттаныышкынының болгаш оон бүгү делегейге улуг ужур-дузазының дугайында чүүлдерни парлап, экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге он беш республикаларның шуптузунуң чедиишкиннериниң дугайында очерктерни болгаш корреспонденцияларны үндүрүп, улустарның чаңгыс аптиг өг-бүлезиниң дугайында. Советтер чуртунга чурттаар аас-кежииниң дугайында чагааларны парлап турар.

«Правда» солуннуң эң чугула угланыышкыны—делегей амыдыралын, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң тайбын күзээн даштыкы политиктиг шугумун калбаа-биле чырыдары. Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң чайгылыш чок үндезининге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегейниң революстуг шимчээшкининге бузулбас чаңгыс эвиниң улуг ужур-дузазын көргүзүп турар. «Правда» тайбыңны быжыглаарының идеяларын камгалап, тайбыңга удур дайзыннарның үүлгедиишкиннерин сойгалап, эң-не дайынзырак империалистиг күштерниң. Барык чүк чурттарының, хамыктың мурнунда АКШ-тың милитаристиг бөлүктериниң боо-чепсекти, ылаңгыя ядролуг чепсекти эндере бүдүреринче чүткүлүн илередип, буруу шаап турар.

«Правда» солун номчукчулар, автор активи-биле, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилери-биле харылзаазын улам калбартып турар. Солуннуң хары угда үнер ортумак тиражы 10.7 миллион экземпляр. Москвадан аңгыда, ону 47 хоорайларда парлап турар. Номчукчулар конференцияларын үргүлчү кылып турар. Чылда редакция 500—600 муң чагааларны ап турар.

СЭКП Төп Комитединиң дайынчы органы —«Правда» совет парлалганың мурнуку одуруунда. Ол кажан-даа партияның идегелдиг дузалакчызы боор келген болгаш болуп-даа турар, ол—бүгү улустуң индири, партийжи шугумнуң чайгылыш чок нептередикчизи. Солуннуң 70 чыл юбилейи—ССРЭ-ниң ниитилел-политиктиг амыдыралынга чугула болуушкун, бистиң бүгү парлалгавыстың байырлалы.

Иван ВОРОЖЕЙКИН.
«Правда» солуннуң кол редакторунуң оралакчызы.

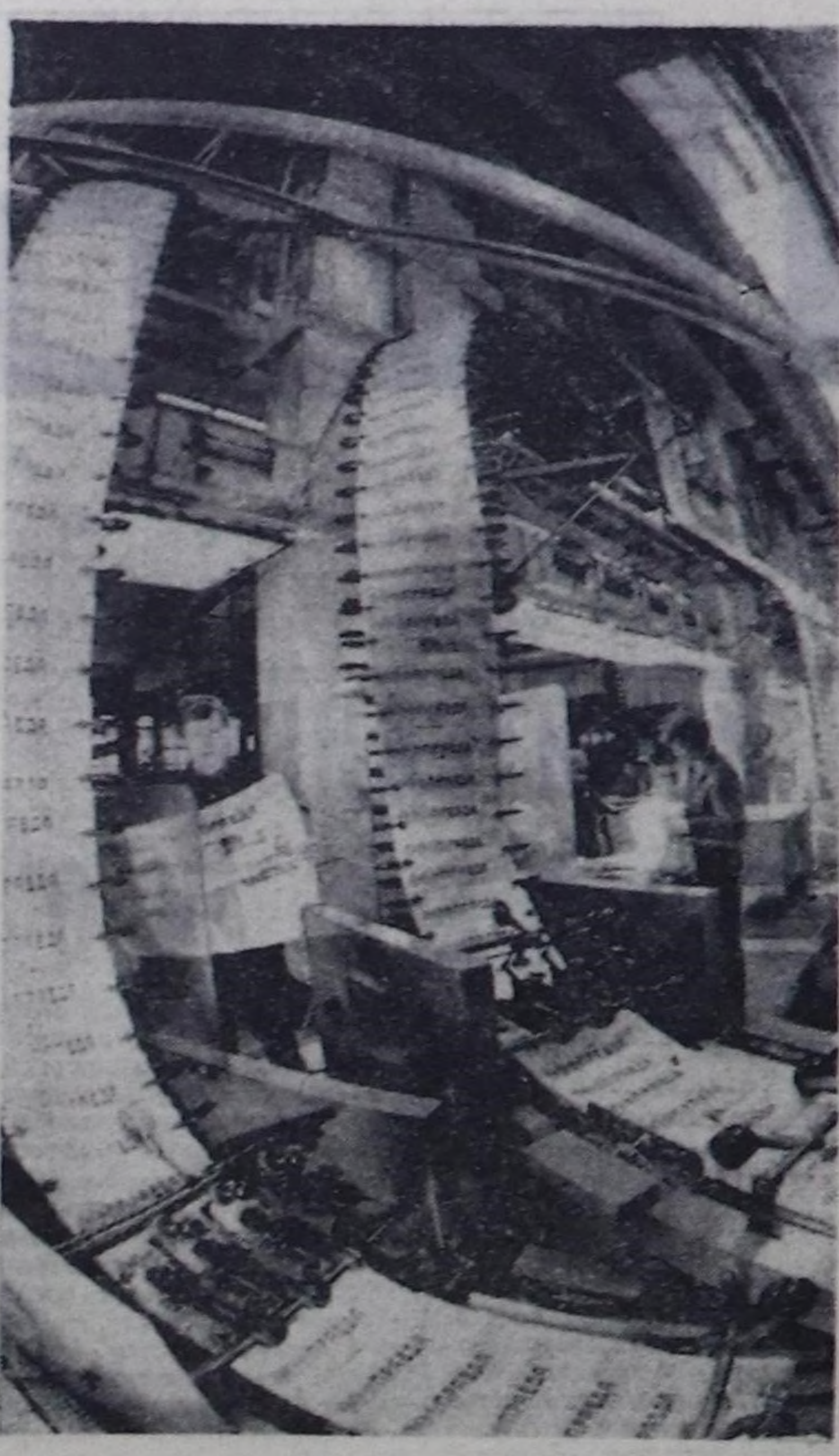

Ленинградчылар-даа, хоорайның аалчылары-даа Социалистическая кудумчулап бар чорааш, 14 дугаарлыг бажыңның чанынга доктаай дүжер. Аңаа революция мурнунда «Художественная печать» деп типография турган чүве-дир. Ында тургустунган мемориалдыг самбырада «1912 чылдың май 5-те (апрель 22-де) большевиктерниң «Правда» солунунуң баштайгы номери маңаа үнген» деп бижик бар.

Ол үеден бээр чеден чыл эрткен. Лениниң үндезилеп тургусканы партияның ол дайынчы органы улус чоннуң сонуургалын чаалап албышаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының музейиниң залдарында экспонаттар ук солуннуң эрткен оруун тоожуп турар. Парлалганы үндезилеп тургусканнар аныяктар мурнунга аңаа чүве чугаалап турарлар.

Амгы үеде чурттуң кол солунун Москвадан Ленинградче фототелеграф дамчыштыр чорудуп турар, аңаа чүс-чүс муң экземплярга парлаттынар.

«Правданың» тиражы 10 миллион экземпляр ажып турар.

ЧУРУКТА: «Правда» солуннуң типографиязында.

В. ВЕЛИКЖАНИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

Парлалганың амгы байырлалы онзагайы-биле ылгалдыг, бистиң парлалгавыстың үндезилекчизи—«Правда» солун 70 харлап турар. Ол үениң дургузунда ленинчи «Правда» делегейде эң массалыг солун апарган.

* * *

Бистиң Коммунистиг партиявыс массалыг информация болгаш пропаганданың чепсектерин экижидеринче болгаш сайзыраңгайжыдарынче доктаамал кичээнгейни салып турар. Бистиң чуртувуста 14 муң хире хүн бүрүнүң парлалгазы үнүп, 212 төп болгаш тус-тус черлерниң ном үндүрер черлери, телевидение болгаш бүгү эвилелдиң радиозу, 250 телерадиостудиялар ажылдап турар.

* * *

ССРЭ-ниң улустарының 55 дылдарында 159 республика, 325 край, область болгаш округ, 704 хоорай, 2983 район солуннары, автономнуг республикаларның болгаш областарның 97, 3182 хөй тиражтыг база 620 колхоз солуннары үнүп турар. Оларның бир үндүрер тиражы 176 миллион экземпляр ажып турар.

* * *

Солуннарның корреспондент активи өзүп орар. Редакциялар бир хүнде-ле номчукчуларның 200 муң хире чагааларын ап турар.

* * *

Массалыг информацияның болгаш пропаганданың чепсектериниң системазында 100 муң журналистер ажылдап турар. Оларның иштинден 30 муң кижи күрүне шаңналдары-биле демдеглеткен, Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты парлалганың 31 ажылдакчыларынга тывыскан.

* * *

ЮНЕСКО-нуң санааны-биле, парлалганың болгаш үндүрүп турары номнарының база очулгазының саны-биле ССРЭ — делегейде бирги черни ээлеп турар. Бистиң чурттуң авторларының 2500 хире номнары чыл санында-ла делегейниң 50 чурттарында үнүп турар.

* * *

ССРЭ-ниң Журналистер эвилели бодунуң хүрээлеңинде 75000 кежигүннерни хаара тудуп турар. Дыка хөй журналистер эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар, крайкомнарның кежигүннери болуп турар. 10 журналистер ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары, 96 журналистер эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары.

* * *

Амыдыралдың чугула болуушкуннарын шиитпирлээринге парлалганың киржилгезиниң база бир кол хевири — беш чылдың чугула объектилеринге журналистер эвилелиниң каттышкан летучкаларын эртирери апарган.

М. ГОРЬКИЙ—АЖЫЛЧЫН КОРРЕСПОНДЕНТ

ЧЭЭРБИ чылдар үезинде «Ленинградская правда» «Литературлуг капсырылга»-биле айда ийи катап үнүп турган. Харын аңаа А. Толстойнуң, Ю. Тыняновтуң, О. Форштуң, Б. Пастернактың, Н. Тихоновтуң номчукчуларга билдингир апарган дыка хөй очерктери, чечен чугаалары, шүлүктери кестүп келгилээн. 1928 чылдың апрель 7-де үндүрүлгеге «Сактыышкыннардан» деп эге адаанга М. Горькийниң «Эрткен үеден» деп чечен чугаазы парлаттынган. Чечен чугааның эге сөзүнде М. Горький ону «Красная зари» деп завод солунче чорутканын бижээн. Заводтуң ажылчын корреспондентилери ол чечен чугааны «Ленинградская правдага» парлаарын сүмелээн.

Горькийниң чечен чугаазы завод солунунче чүге чеде бергенил?

«Красная заряның» баштайгы номери 1927 чылдың ноябрь 5-те—Улуг Октябрьның 10 чыл оюнуң бүдүүзүнде парлаттынып үнген. Солуннуң алды арнында күш-ажылчы коллективтиң амыдыралының дугайында материалдар. Редколлегияның бир хуралынга ажылчыннар өөрүшкүнү Горький-биле үлежир деп шиитпир үндүрген.

Соррентоже чагааны шупту демнежип чогааткан. Ону мынчаар эгелээннер: «Хүндүлүг Алексей Максимович. Силерже Ленинградтың телефон заводунуң «Красная заря» солунунуң ажылчын корреспондентилери бижип тур. Бистер — заводтуң ажылчыннары амгы үеде заводтуң парлалга солунун үндүрдүвүс». Оон ыңай ажылчын корреспондентилерниң шимчээшкининиң болгаш ажылчыннарның чечен чогаалга сонуургалының улгатканының дугайында чугаалап турар. Чагаа солунга улуг эвес хемчээлдиг чогаал бээрин дилээн дилег-биле доозулган.

Ооң харыызын алгаш, кызыл хаяажылар чогаалчыга ол-ла дораан харылааннар: «Эргим хүндүлүг Алексей Максимович, февраль 5-те чагааңарны алдывыс. Силерниң чагааңарны завод солунунга парлаптарга, өөрээн сеткиливисти илередир сөстер тыппас-тыр бис. Ооң-биле кады... Силерже солуннуң баштайгы номериниден эгелээш бүдүн комплектизин болгаш долдурары-биле ажылчын корреспондентиниң карточказын база чоруттувус. Ону долдургаш бисче чорудуңар. Силер бистиң эң ынак болгаш хүндүткелдиг ажылчын корреспондентивистиң санынга кирер силер».

Удавааңда ол чагаага харыыны Соррентодан алганнар. Долдурган анкетаны болгаш «Эрткен үеден» деп чечен чугааны чагаа-биле кады чорутткан. Ынчан-на чечен чугаа болгаш Горький-биле чагаалажыышкын «Ленинградская правда» солуннуң арыннарынга кестүп келгилээн.

Чечен чугаада сагыш-сеткилди хайныктырып каар мындыг одуруглар бар:

«Кижи бүрүзү улуг-улуг ажыл-херектерни кылыптар күзелдиг апарган үеге чедир ам чурттап келген-дир мен, көрүп тур мен,—кылып турлар ышкажыл! Ындыг болганда мен часпаан-дыр мен: чер кырында кайгамчык хуулгаазын чүүлдерни кижиниң бодундан өске кым-даа кылып шыдавас деп чүвени, ооң күзел-соруу болгаш угаан-бодалының ачызы-биле чер кырында бүгү чаагай чүүлдер кылдынар деп медереп билип турда, чогум-на ынчан кижи онзагай, эки».

Ол чечен чугаада пролетариаттың улуг чогаалчызы чаа, социалистиг ниитилелдиң кижизиниң, өндүр чаагайын, ында «улуг-улуг ажыл-херектерни кылыр күзел-сорук» тыптып келгенин көргүскен, чогаалчының аңаа идегели улуг.

...«Красная заря» солуннуң редакциязы. Заводтуң чурукчузунуң чурааны хүндүлүг ажылчын корреспондент Алексей Максимович Горькийниң чуруун эң-не көскү черде чалап аскан. Редакцияга чагаа эңмежок кээр. Бижик кагар машинага тода чараш хап каан-даа, хол-биле далаш бижээн-даа чагаалар кээр-ле. Оларда цехтерден, салбырлардан чаа медээлерни, чедиишкиннер болгаш четпестер-даа дугайында ажыт-чажыт чокка бижээн боор. Ол ышкаш ында шагда Горькийниң чаңчылын ёзугаар «литература неги» — заводтуң «Хаяа» деп чечен чогаал каттыжыышкынының кежигүннери ээлчеглиг кичээлдерге чыглып келгеш, чогаалдар сайгарып, ижин-кара чок чугаалажып турарлар.

«ЛИТЕРАТУРНАЯ РОССИЯ» солундан.

ПАРЛАЛГАНЫҢ БАЙЫРЫНГА

Майның база чаагай хүнү—
Парлалганың байырында
Бижикчилер, номчукчулар—
Бистер сенээ аян тудаал,
Үнгеп хүннүң херели дег
Алдынналдыр хереленген
Үжүк-бижик — башкывыс—
сен.

Авыралын алгап ханмас.
Эргим төрээн, хүндүлүг
сен —
Эвилелден, сурган баштаар,
Эки, бакты ылгап айтыр
Эртемден-даа, адыгжы-даа.
Сылдыс, шолбан херелинден
Чырык орук, кежиг тывар.
Шынап шынчы
сөстериңден
Чыргал, кежик, алдар тывар.
Чырык хүннүң буяны дег,
Чырыын, чылыын хайырлап
кээр
Ленинчи «Правдавыс»
Идегелдиг солунувус
— Чырыы, чылыы, шынчы
сөзү
Чыда ышкаш өткүт болзун!

Л. ЧАДАМБА.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи «Шын» солуннуң баштайгы номери 1925 чылда үнүп эгелээн. Бөгүн «Шынның» үнүн республиканың бүгү булуңнарында дыңнап турар. Солуннуң номер бүгүдезин номчукчулар четтикпейн манап турар, ам оон бир үнер тиражы 18 муң четкен.

ЧУРУКТА: тудугжу Виктор Онанда чаа солун.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

НОМЧУКЧУЛАРГА ЧЕДИР

Репортаж

ПАРЛАЛГА хүнүнде типография коллективиниң дугайында репортаж бижиир даалга алгаш, типографияның цехтерин шуптузун кезип көрүп, кижилерниң кылып, бүдүрүп турар ажыл-херээ-биле каксы-даа бол таныжып аптар аргалыг болдум. Сөөлгү чылдарда ында өскерлиишкиннер бар апарган чорду. Чамдык цехтер делгемчий берген. Чурук кылыр чер аңгы бажыңның делгем өрээлдерин ээлепкен. Өске-даа дузалал өрээлдер немешкен.

— Бижип алыңар — деп, ында парторганизация секретары Владимир Яковлевич Голубков чугаалааш, блокнодун ажып алды. — Бирги кварталдың түңнели-биле эң эки көргүзүг парлаар цехте болган. Олар бүдүрүлге планын 113,3 хуу күүсеткен-дир. Ол цехтен кызыл вымпелди З. М. Чашухинаның бригадазы чаалап алган. Дараазында черде дептерлээр цех-дир. Ында план күүселдези —110 хуу. Н. В. Корнипскаяның бригадазынга кызыл вымпелди тывыстывыс. Ол кварталда өрүлге цегиниң коллективи база багай эвес ажылдаан чүве. Цех бүдүрүлге планын 105 хуу боттандырган. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады В. Х. Доржунуң бригадазы квартал планын 103,8 хуу күүсеткеш, кызыл вымпелди алган. Ажыл-херээвис кысказы-биле чугаалаарга ындыг ийин.

Ол саннар Коммунистиг күш-ажыл бүдүрүлгези деп бедик атты бистиң республикага бир дугаарында чаалап алган улуг коллективтиң кижилериниң чаңгыс демниг, тура-соруктуг күш-ажылының тодаргай барымдаазы болур. Бо бүдүрүлге черинде ак сеткилдиг, шудургу ажыл-ижи, амыдырал-чурттталгазынга төлептиг аажы-чаңы-биле макталдыг, күш-ажылдың хоочуннары хөй. Оларны чүгле чаңгыс цех — өрүлге цегинден безин көрүп болур чорду.

Хоочуннардан мастер Антонина Матвеевна Ерахтина, номнар чыскаап турар Галина Павловна Жарова олар аныяктарның дагдыныкчызы хүлээлгезин эки күүседип, төлептиглерниң төлептиглери болуп турарын цех начальниги Р. К. Ооржак чугаалады. Цехтиң аныяк ажылчыннары Степан Адыг, Нина Ховалыг, Раиса Монгуш «Шын» солунну, Лида Кондрашова, Василий Кобылин, Марита Тойлут-оол «Тувинская правда» солунну чыскаап турарлар.

— Солуннуң бир номерин үндүрүп, ону чагаалардан номчукчуларга чедир кылыры — кончуг нарын технологтуг ажыл. Номер бүрүзүн үндүреринге хөй кижи киржип турар. Корреспондент материалды бижип каар, оон ону килдис эргелекчизи номчааш, секретариаттың ажылдакчызынга берип каар. Ол солуннуң македин тургускаш, ону типографияга аппаары-биле үндүрүкчүге берип каар. Ол бодунуң ээлчээнде өрүкчүге дужаар. Өрүттүнген материалдарны солун чыскаакчылары хүлээп алыр. Ооң соонда корректорлар, дежурный, редактор номчуур. Солунну частырыг чок кылдыр номчааш, чырыкче ат салгаш, парлакчылар парлап доосканн соонда районнарже чорудар. Чаңгыс номер парлап үндүрер дээш чеже кижи киржир-дир, санап көрүңер. Бистер, солун чыскаакчылары, ажылывысты шалыпкын, эки шынарлыг кылыр дээш бүгү күжүвүстү салып турар бис—деп, аныяк ажылчын Степан Адыг кыска тайылбыр берди.

Цехтиң бригадаларының аразында чарышты организастааны эки. Бирги кварталдың түңнелинде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады В. Х. Доржу бригадирлээн номчыскаакчылары тиилекчи болганнар. А апрельдиң түңнели-биле Зоя Доңчун-оол, Галина Бобарыкина, хоочун өрүкчү Раида Ивановна Заворотная олар чарыштың тиилекчилери кылдыр санатканнар.

Республика типографиязының коллективи Парлалга хүнүн шак мындыг күш-ажылчы белектерлиг уткуп алганнар.

Ш. ДОРЖУ.

СОЛУН АРНЫНГА ЧУРУК

СОЛУН бүрүзүнүң чурук каасталгазы ооң ажылында база бир кол черни ээлеп турар.

Мен үр чылдарда «Шын» солунга фотокорреспондентилеп ажылдап келдим. Мээң ажылымга бедүүн кижилер, ажыл-ишчилер боттары үнелеп бээрге, кончуг өөрүүр чораан мен. Бир катап болган мындыг таварылганы бөгүнге чедир сеткилим ханып сактыр болгаш чурук тырттырган санымда ону бо-ла бодап келир мен.

Таңды районда «Кызыл партизан» колхозка хөй кыргылдазын тырттырып турган мен. Чурук эки композициялыг, шынарлыг болзун дээш кызыдып-ла турган мен. Оон кадында социалистиг чарыштың мурнакчыларын болгаш кыргылданың хоочун мастерлерин база утпас дээш ол-бо талазындан тырттырып-ла турдум. Ол аразында мээң чанымга фуфайкалыг кара эр кылаштап келгеш:

— Кончуг шын-дыр —диди.

— Чүү шын?—деп айтырарымга,

— Маңаа тургаш, тыртканың кончуг шын болду—диди.

Сөөлүнде солунга ол чурук шынап-ла чараш кылдыр үнген. Эш-өөрүмден мактал-даа алган мен.

Композиция талазы-биле кошкак, багай шынарлыг чурук солунга үнүп келирге, азы солун арнынга хүлээп албайн барганда, улус мурнунга кончуг-ла эпчок болур чүве. Бир катап «Алдан-Маадыр» совхозтуң мурнакчы бир хойжузунуң коданынга чеде бергеш, малчын Кара-Дагның бедигээжинге хөй кадарып чорда, чуруун тырттырып алган мен.

Чедип келгеш плёнканы чуггаш, көөрүмге солунга үндүрер аргажок болган. Чылдагааны чуу дээрге, аппараттың объективин чырыкка эмин эртир үр тудупкан болган мен. (Ынчан экспонометр чок турган). Бедик черге чурук тырттырарда объективти чырыкка үр тутпас деп чүвени сөөлүнде билип, ол малчынга буруум миннип, катап чурукка тырттырган мен.

С. ФЕОКТИСТОВ,
хоочун фотокорр.

ОРУК АЙТЫКЧЫЗЫ

ТЫВАГА улусчу революция өскээниниң соонда, дораан-на 1922 чылдан бээр комсомолга киргениминиң үезинден бээр-ле мээң бүгү-ле амыдыралым В. И. Лениниң үндезилеп тургусканы «Правда» солун-биле холбашкан деп чугаалап болур мен. Ооң соонда, ленинчи партияның хүрээлеңинге киргеш-даа, кажан-кезээде «Правдадан» чарылбайн, бодумнуң коммунист эш-өөрүм-биле кады партийжи сөстү масса-чонга чедирип, Тываның капиталистиг эвес оруктап социализмче хөгжүүрүнге шыдаар шаам-биле үлүүмнү киирип келдим. 1944 чылда Тыва хөй националдыг Совет чурттуң өг-бүлезинге кирип, социалистиг тургузуушкунну эгелээн!

Баштай Тываның хереглекчилер кооперациязының, сөөлзүредир партия, совет органнарынга-даа ажылдап турган, мен ленинчи солунну политиктиг чырыдыышкынның өөредилге ному кылдыр хүн бүрү ажыглап, Тывага чурттап турган совет хамаатыларының болгаш үндезин чоннуң-даа иштинден улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга кадрлар белеткээринге билиглерни оон өөренип ап турган мен. Ылаңгыяда Таңдының Чал-Кежиите болгаш Кызылга-даа совет хамаатылар комитединиң даргазынга ажылдап турган, «Правдадан» хөй чүүлдерни билип ап, орус болгаш тыва улустарның интернационалчы эп-найыралын улам быжыктырарынга ажыглап турдум. «Правда» солунга парлаттынып турган чүүлдер ССРЭ-ниң ТАР-га элчин чериниң консул килдизинге, а оон соонда — ынчаардагы «Бурунгаар», амгы «Тувинская правда» солуннуң редакциязынга-даа ажылдап турумда бо солун мээң доктаамал башкым, ажылымга айтыкчым боор турган. Оон арыннарынга коллективизация дугайында үнүп турган чүүлдер партияның Тыва обкому Кызылдың көдээ райкомунуң бирги секретарынга ажылдаары-биле мени чорутканының соонда, үндезин чонну сууржуп амыдыралче киирер, колхоз тургузуун быжыглаар талазы-биле улуг дузаны көргүзүп турган. «Правдага» үжен чылдарда чуртка коллективизация дугайында бижиттинип турган чүүлдер бистерниң Совет Тываның коммунистериниң дертен чылдарның төнчүзүнде, бежен чылдарның эгезинде колхозтар тургузарывыска ёзулуг орук айтыкчызы, сылдыс боор турган. Ынчаарда Кызылдың көдээ районунуң чурттакчыларының барык тозан хуузу хуу ажылдыг боор, хоорайны долгандыр көжүп, өглерге чурттап турган...

Арат чоннуң көдээ ажыл-агыйлыг артельдеринге эки тура-биле каттыжыышкыны болгаш күрүнеден оларга дузаламчызы оларның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга калбаа-биле киржип, чаа амыдыралды тургузарынга улуг идигни кылып турганы билдингир. База-ла ол үеде кур болгаш куруккан черлерни ажыглалга киирери (ылаңгыяда Кызыл районунга) калбаап, көдээ ажыл-агый продукциязын, чижээ, тараа бүдүрерин көвүдедир дээш демисел эгелеп турган. Мурнунда ажаап ап турган тараа чурт иштиниң хереглелин безин хандырбайн турган болза, оон соонда ону өске областарже үндүрүп чорудар аргалыг болган. Оон-биле кады Тываның төөгүзүнге [illegible] улам калбарган, ажылчы чоннарның амыдырал-чурттталгазы экижээн.

Советтер чуртунуң эң-не аныяк республиказынга бүдүрүлгениң хожудаңгай аргазындан делегейде эң мурнакчы —социалистиг аргазынче шилчиишкин ёзулуг-ла төөгүлүг кыска хуусаада боттанган. Ол төөгүлүг чаартылга үезинде партия, совет органнарынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга үлетпүр бүдүрүлге черлериниң, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бедик мергежилдиг удуртукчу кадрлары өскен, аныяк тыва интеллигенция кестүп келген. Национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культура, уран чүүл болгаш литература сайзыраан. Ол бүгү кайгамчыктыг өскерилгелерни мен партия, совет органнарынга ажылдап турган үелеримде бодумнуң караам-биле көрүп, дорту-биле киржир аас-кежиктиг болган мен. Ол дугайында «Правда» солуннуң арыннарынга бо-ла чырыдып, бижээн болгулаар. Чижээ, көскү партия болгаш күрүне ажылдакчызы, чогаалчы С. К. Токаның болгаш өскелерниң-даа чүүлдери болгаш чогаалдары «Правданың» арыннарынга, төп сеткүүлдерге-даа парлаттынып, Советтиг Тываның ажылчы чоннарының бүгү талалыг чедиишкиннерин хөй миллион номчукчуларга сонуургадып турган.

«Правда» солун СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының амыдыралга боттаныышкынының, совет улустарның бузулбас, улам быжыгып турар найыралының дугайында чүүлдерни ылаңгыя амгы үеде, кажан бүгү чурт ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылын демдеглээринге белеткенип турар үезинде, калбаа-биле чырыдып турар. Тургустунганындан бээр 70 чыл болганын демдеглеп турарывыс «Правда» солун совет кижилерниң коммунизмниң тиилелгези дээш демиселиниң орук айтыкчызы ленинизмниң өлмес, өшмес тугу боор келген болгаш моон-даа соңгаар ындыг болур. Ол туктуң адаа-биле социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының ажы-дүжүм партиялары-даа, бүгү делегейниң национал-хостаар дээш шимчээшкини-даа чырыткылыг келир үеже бар чоруур.

М. ПАХОМОВ,
персоналдыг пенсионер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

тудуп турган, тараа болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүр чүък автомобильдериниң дүн-хүн чок ажылдаарын организастаарын чугула деп көрген.

Септелге ажылчыннарының, механиктерниң, автоколонналар начальниктериниң болгаш автоажыл-агыйларының диспетчерлериниң, а ол ышкаш колхозтарның база ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының тарааны, өске-даа кедээ ажыл-агый продуктуларын, силосту база сенаж массазын болгаш өске-даа мал чемин сөөртүрү-биле командировкалап келген чолаачыларының ортумак шалыңының 75 хуузун, ынчалза-даа кол ажылдап турар чериниң шалыңының хемчээлинден эвээш эвести командировкалап турган үезинде арттырарын көрген. Ооң-биле чергелештир командировкалап келгеннерге чем өртээн болгаш чурттаар чер хелезинин төлевес.

1982 чылдың тараазын болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын сөөртүрү-биле улуг чүък сөөртүр автомобильдерге болгаш прицептиг автомобильдерге (автопоездилерге) ажылдаан чолаачыларга шалыңының 25 хуузу чедир немелде шаңнал акшаны тывысырын доктааткан. Доктааттынган ажылчын үениң дургузунда ээлчег үлүүн ээлчег санында канчаар күүседип келгенин барымдаалап турган, шаңнал акшаны санаар.

Тарааны болгаш чигир свёклазын комбайннардан белеткел пунктуларынга чедир ийи ээлчегде (чаңгыс машиналыг ийи чолаачыга) сөөртүр чолаачыларга оларны шаңнаары-биле мурнунда көрген хемчеглерге немей хонукта 20 шак дургузунда үзүк чок ажылдааны дээш шалыңының 20 хуузун, а РСФСР-ниң Кара хөрзүннүг эвес зоназынга, Сибирьге, Уралга, Ортаа болгаш Адакгы Волгага база Казах ССР-ниң кур черлиг районнарынга тараа сөөрткен чолаачыларга шалыңының 40 хуузу чедир төлээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн. Шаңнал акшаны хонук даалгазын күүседип турарын база дараазында хонукта ажылдаары-биле автомобилин бүдүн-бүрүн дужаагаының өөренип көрүп, санаар.

Бо доктаалда көрдүнген шаңналдарны чолаачыларга бээрин оларның командировкалап келген бүдүрүлгелери база организациялары тодарадыр. Колхозтарның болгаш совхозтарның автомобиль чолаачыларының ээлчегде даалгазын барымдаалап турган, оларның ээлчегде даалгазын тодарадыр.

Тараа болгаш тараа-бобы культураларын, картофельди, хөй чылдыг сигеннерниң үрезиннерин, хевеңни, силос болгаш мал чеминиң культураларын ажаарынга киржип турган трактористер-машинистерге болгаш өске-даа механизаторларга ажыл-агыйда тургустунган сезон үлүүн күүсеткен дээш, дүжүттү чидириг чок эки шынарлыг ажааганы дээш 2—4 центнер чедир тарааны халас бээр.

Комбайннарга болгаш өске-даа ажаалда агрегаттарынга ажылдап турган өске кижилерге-даа тарааны дараазында хемчээлдиг кылдыр бээрин көрген: тракторга ажылдап турган тракторист-машиниске 80 хуу хемчээлдиг кылдыр, тракторист-машинистиң комбайнга азы өске-даа агрегатка ажылдап турган дузалакчызынга — тракторист-машиниске берген тарааның 70 хуузун, ажаалда агрегадын септеп турган септекчи-мастерге ол ажаалда агрегаттарынга ажылдап турган тракторист-машинистерге берген тарааның ортумаа-биле 50 хуузун. Ооң-биле чергелештир тракторист-машинистиң болгаш өске-даа ажылчынның күзелин барымдаалап ооң алыр тараазының өртээн садып алыр өртээн ёзугаар акша-биле берип болур.

РСФСР-ниң Кара хөрзүннүг эвес зоназының, Сибирьниң, Уралдың, Ыраккы Чөөн чүктүң база Казахстанның кур черлерлиг районнарының ажыл-агыйларынга тараа бастырып, ону кестирип турган, тракторист-машинистерге баштайгы 7 хонукта, а өске арткан районнарга культура бүрүзүн массалыы-биле ажаап турган үеде баштайгы 5 хонукта дүжүттүң болгаш ажаалданың кандыг-даа байдалдыы хамаан чокка 05 килограмм тарааны бээрин, горох кезилдезиниң үезинде — ажааттынган гектар чер бүрүзү дээш 1.5 килограмм чедир тарааны бээрин көрген. Тарааны совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бээр нормазын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлели айыттынган хемчээлдер ёзугаар тодарадыр.

Картофельдиң, ногааларның, чимистерниң, виноградтың, болгаш бахча культураларының 10 хуузун совхозтарның доктаамал ажылдап турар ажылчыннарынга, а ол ышкаш ол культураларны ажаарынга хаара туткан ажылчыннарга планнаттынган өртээн ёзугаар, үүрмектеп садар өртээнден улгаттырбайн 1982 чылда садарын совхозтар болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң директорларынга чөпшээрээн.

Совхозтар болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылчыннарынга бо доктаал ёзугаар көрдүнген шаңналдарны ажыглаарын колхозтарга сүмелээн.

Сиген, саваң, силос, сенаж белеткелинде, кылымал мал чеми бүдүрүлгезинде хаара туттунган ажылчыннарга немелде төлевир кылдыр оларның белеткээн сигенниниң болгаш силозунуң 10 хуузун, саваңының 20 хуузун халас бээрин, хууда малдыг совхозтар ажылчыннарынга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң доктаамал ажылчыннарынга планда көрдүнген өртээ-биле садарын совхозтар болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң директорларынга 1982 чылда чөпшээрээн.

Тракторлар болгаш машиналар ажыглаттынмас черлерден сигенни хол-биле белеткеп турар ажылдакчыларга кескен сигенниден 50 хуу чедир бээрин (халас) совхозтар, ыяш ажыл-агый болгаш өске-даа күрүне бүдүрүлгелериниң директорларынга чөпшээрээн.

Ажаалда-транспорт комплекстериниң (отрядтарының) ажылдакчыларының дүжүттү кыска хуусааларда болгаш чидириг чок ажаап алырынга материалдыг сонуургалын күштелдирер сорулга-биле 1982 чылда совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге комплекстерниң (отрядтарның) ажылдакчыларының күш-ажылының төлевирин комбайннарда азы өске ажаалда агрегаттарында ажылдап турар тракторист-машинистерниң херек кырында ажылдап алганының ортумак хемчээлин (класс дээш немелдени киирбейн) барымдаалап кылырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн. Ажаалда агрегаттарының техниктиг ажаалдазын кылып турар эдикчи-мастерлерниң, ажылчыннарның база комплекстиң (отрядтың) составынга өске ажылдар кылып турар тракторист-машинистерниң ажыл төлевириниң хемчээлин ол ажылдакчыларга көрдүнген тарифтиг ставкаларның болгаш ажаалда агрегадында ажылдап турар тракторист-машинистиң тарифтиг ставказының хамаарылгазын барымдаалап тодарадыр.

1982 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдың эң-не улуг күжениишкин негээр үелеринде кедээ ажыл-агый ажылдарынга база тараа хүлээп алыр бүдүрүлгелерге болгаш свёкла хүлээп алыр пунктуларга ажылдаары-биле хоорайларның, ажылчын суурларының база кедээ чурттакчы черлериниң күш-ажыл кылып шыдаар чонун, а ол ышкаш доктаалда айыттынган бүдүрүлгелерниң ажылдакчыларындан, механизаторларындан болгаш автомобиль чолаачыларындан аңгыда, үлетпүр, транспорт болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң ажылчыннарын, тракторист-машинистерин болгаш өске-даа механизаторларны база автомобиль чолаачыларын хаара тударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн.

Ажаалда ажылдарынга хаара туттунган ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бодунуң кол ажылдаар черинге ортумак шалыңының 50 хуузун арттырар деп доктааткан. Ооң-биле холбаштыр хонук шүүдели болгаш квартира хелезини дээш оларга акша төлевес.

1982 чылда өске республикалар, крайлар болгаш областарның колхоз, совхозтарынче, а ол ышкаш республика, край, область иштинге өске районнарже ажаалда ажылдарынга киржири-биле чоруп турар тракторист-машинистерниң болгаш өске-даа механизаторларга түр ажылдаар черинге чедир орук шүүделин база орукка чораан үезинде болгаш колхозка азы совхозка чедип келгенде баштайгы үш хонуунуң үезинде ортумак шалыңын оларга төлээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн. Ындыг ажылдакчыларның кол ажылдаар черинге ортумак шалыңының 75 хуузун арттырар деп доктааткан. Ооң-биле холбаштыр ынчаар чоруткан механизаторларга хонук шүүдели база квартира хелезини дээш акша төлевес.

Командировкаладып чоруткан механизаторларның ажылының төлевирин совхозтарда ам күштүг болуп турар нормалар болгаш расценкалар ёзугаар төлеп бээрин, а ол ышкаш өске ажыл-агыйларга дүжүт ажаары-биле чоруткан тракторист-машинистерниң болгаш автомобиль чолаачыларының ук черлерге ажылдаан үезин төлевирлиг шелээ алыр эргени бээр ужурлуг күш-ажылга киржилгениң минимумунга киирерин колхозтарга сүмелээр.

Малга бедүүн чемнер белеткээри-биле чурттуң өске районнарынче чоруткан нийти ажыглалдың транспортунуң автомобиль ажыл-агыйларының, ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомунуң бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының, совхозтарның, күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң тракторист-машинистеринге болгаш автомобиль чолаачыларынга дүжүт ажаалдазынга ажыглап турар орук шүүделиниң база квартира хелезини акшаның орнунга кол ажылдап турар черинге ортумак шалыңның 75 хуузун төлээриниң чурумун ажыглаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээр.

РСФСР-ниң болгаш Казах ССР-ниң кур чер районнарынга ажаалдага киржип келген тракторист-машинистерге болгаш тракторист-машинистерниң дузалакчыларынга ол районнарга комбайннарга ажылдап кылырының сезон нормазын күүсеткеннерге — 10 центнер чедир тарааны, а сезон нормазын күүсетпээннерге, комбайннарга сезон нормазын оларның канчаар күүсеткенин барымдаалааш, совхоз директорунуң азы колхоз баштаар чериниң шиитпирлээни-биле ооң эвээш хемчээлдиг тарааны күрүнениң садып алыр өртектери ёзугаар туда санажылга-биле садарын колхозтарга, совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээрээр эргени РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге болгаш Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге берген.

Күскү тарылгага чорудар чер чардырып база күскү тарылга чорудуп турар тракторист-машинистерге, а ол ышкаш эрте часкы чер андарылгазынга киржип турар тракторист-машинистерге доктаалда көрдүнген хемчээл ёзугаар тарааны 1982 чылда садарын совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээрээн.

Тараа хүлээп алыышкынының хуусаазын кызырар сорулга-биле ооң кирип эгелээн үезинден 1982 чылдың декабрь 1-ге чедир ону чорудар эргени РСФСР-ниң болгаш Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелдеринге тывыскан. Кур черлер районнарынга элеваторларда болгаш тараа хүлээп алыр бүдүрүлгелерде чудурукчу ажылчыннарның кылган бүгү ажылдары дээш күш-ажыл төлевирин ажылдап кылыышкынының нормазын 100-теп 105 хуу күүсеткен турда—15 хуу, 105-теп өрү 110 хуу чедиргенде — 30 хуу, 110 хуудан өрү күүсеткенде — 50 хуу бедиткен расценка-биле чорудар.

Кедээ ажыл-агый техниказын садып алырынга, мал фермаларының техниктиг хандырылгазының пунктуларының, автомобильдерниң база тракторларның турар ажык шелдериниң, тараа кургадыр черлерниң, хаалыг шаңнарының, тараа шыгжамырларының болгаш тараа калагалаар шелдерниң, саваларның, кат-чимис, ногаа продукциязын хүлээп ап, арыглаар серилерниң болгаш пунктуларның, артык кезектер складтарының, гаражтарның, а ол ышкаш кедээ ажыл-агый техниказын эптеп кылыр пехтерниң тудуунга болгаш чаартылгазынга чарыгдаар үр хуусаалыг акша чээлиин чамдык колхозтарга, совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый база белеткел бүдүрүлгелеринге онза херек таварылгаларда тывысырын ССРЭ-ниң Күрбанкызынга чөпшээрээн.

Дээди өөредилге черлериниң студентилерин (бирги болгаш доовар курстардан ангыда) болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң үстүкү курстарының (доозукчу курстардан ангыда) сургуулдарын, а ол ышкаш профессионал-техниктиг училищелерниң (ортумак профтехучилищелерден ангыда) сургуулдарын, 1982 чылдың кедээ ажыл-агый ажылдарынга онза чугула таварылгада бир ай хуусаадан ажыг эвес үеде хаара тударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге чөпшээрээн.

Кедээ районнарга азы бөлүк районнарга, а ол ышкаш областарга, крайларга болгаш автономнуг республикаларга 1982 чылдың тараа болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый продуктуларының дүжүдүн ажаап алырының болгаш сөөртүлгезиниң үезинде автоколонналарның база өске-даа транспорт салбырларының 10 хонук санында ажылының түңнелдерин ёзугаар тывысыр шилчиир Кызыл туктарны акша шаңналдары-биле кады ССРЭ-ниң кедээ ажыл-агый Министерствозу-биле чогуур республикаларның профэвилелдер чөвүлелдериниң дуржулгазын ёзугаар тургузарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге саналдаан.

«1982 чылдың кедээ ажыл-агый продуктуларының дүжүдүнүң автомобиль сөөртүлгезиниң тергиини» деп хүндүлүг атты улус депутаттарының край, область Советтериниң, республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң күүскомнарының хүндүлел бижиктерин тывысыры-биле кады тургузарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге сүмелээн.

1982 чылдың дүжүдүнүң ажаап алыышкынының болгаш кедээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдерин чорударынга бедик көргүзүглерни хандырган тракторист-машинистерге, ажылчыннарга болгаш специалистерге садары-биле чиик автомобильдерни рынок фондуларындан колхозтарга, совхозтарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге үндүрүп бээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге саналдап турар.

1982 чылдың дүжүдүнүң ажаап алыышкынын чорударынга үндүрүп берген материал-техниктиг курлавырларның шыңгыы камгалалын хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Чимис болгаш ногаа ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Сельхозтехкүркомитединге дааскан.

Доктаалда көрдүнген оналдаларның күүселдезинге контрольду тургузарын ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединге дааскан.

1982 чылдың дүжүт ажаалдазынга ёй-шаанда белеткенир болгаш ону организастыг чорудар база 1982-83 чылдарның мал кыштаглаашкынының чедиишкиниг эрттирер талазы-биле өске-даа хемчеглерни СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыткан.

СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, партия, совет, кедээ ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организациялары, колхозтар болгаш совхозтар, үлетпүр болгаш транспорт организациялары кедээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер, 1982 чылда дүжүт ажаалдазын чидириг чокка чорудар, күрүнеге тараа болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый продуктуларын садарының планнарын долдур болгаш ажыр күүседирин база 1982-83 чылдарның мал кыштаглаашкынының чедиишкиннииг эрттирериниң талазы-биле сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче бүгү күштү меңнээр дээрзинге бүзүреелди СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлээн.

ХОМУДАЛДАР ТУРБАЗЫН ДЭЭШ

Тыва АССР-ниң үлетпүр бүдүрүлге коллективтеринде ажылдың ажыктыын болгаш ооң шынарын бедидер талазы-биле үнелиг эгелээшкиннер улуг деткимчени ап, планны база социалистиг хүлээлгелерни ажыр күүседиринге чаагай салдарны чедирип турар. Ындыг эгелээшкиннерниң бирээзи Ростов областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң: «Хомудап турарлар чок ажылдаар» деп кыйгырыы болур. Ону республиканың бүдүрүлгелеринде чөптүг-биле ажыглап, ында киирген чүүлдерни социалистиг чарыштың негелделеринге киирип, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар үлетпүр бүдүрүлге черлери бисте дыка көвүдээн.

Шак ындыгларның бирээзинге «Тыва коммунэнерго» коллективи хамааржыр. Ында партия, комсомол, профэвилел организациялары бо системаны долузу-биле шиңгээдип, ооң негелделерин амыдыралга боттандырар, чаңгыс-даа хомудап турар цех, бригада, кижилер чок болдурар дээш боттуг ажылдарны кылып келген. Ростовчу системаны бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр дээш чоруттунган ажылдарның ачызында «Тыва коммунэнерго» коллективи социалистиг чарышка удаа-дараа тиилекчи болуп келген. Ооң тодаргай херечизи болза, 1981 чылда Тываның үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында чарышка тиилекчи болганы-дыр. Күш-ажылчы чедиишкиннери дээш ол коллективке СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл вымпелин тывыскан.

Хүлээлгеде негелделерниң канчаар күүсеттинип турарын көөрде, социалистиг чарыштың ай, квартал түңнелдерин барымдаалап турар апарган. Оларның бирээзинде хүнде бүдүрүкчүлүг ажылдаары, дериг-херекселдерни долу күчүзү-биле ажылдадыры, ай болгаш квартал бүрүзүнде планнарның кол экономиктиг көргүзүглерин чедип алыры болур. Участоктарның болгаш бригадаларның ажылының түңнелдерин үш чыл бурунгаар ышкаш бир ай эвес, а неделя санында чугаалажып көөрү, четпестерни илередири болгаш оларны чайладырының хемчеглерин алыры — бирги чергениң айтырыы апарган.

Чаа эгелээшкинни нептередип эгелээн чылынга бодаарга, ажыл шагы үзүп, арагалаар чоруктар дыка кызырылган. Социалистиг чарыштың түңнээр комиссия кежигүннери күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалын, ажылдың хүн бүрүде чорудулгазын хайгаарап, демдеглелдерни кылып турар.

ССРЭ-ниң 60 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыр дээш калбарган чарышка бо чылдың бирги кварталында чылыг энергиязының участогу (начальниги В. Нелюбин) тиилекчи болган. Ол участокта мурнакчыларның саны эрткен чылдыындан көвүдээн.

«Тыва коммунэнерго» коллективи нийтизи-биле он бирги беш чылдың баштайгы ийи чылында чедиишкиниг ажылдааш, республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң одуруунда кирген. 1982 чылдың бирги кварталында 6 муң киловатт-шак электроэнергияны камнап алган. Чылыг энергиязы бүдүрер планын 101 хуу күүсеткен. Электроэнергия бээрин база 101 хуу чедирген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге 3 хуу бедээн.

Коллектив ындыг чедиишкиннерни чедип алырынга хөлүшкак профессияны шиңгээдирин улам экижиткени улуг рольдуг болганын айтыр херек. Чижээ, 3-4 чыл мурнунда чолаачылар чүгле боттарының машиналарын башкарарынга өйлежип турган болза, ам чолаачы бүрүзү слесарьның профессиязын чедип алган. Ол ышкаш элээн хөй слесарь кижилер токарьның мергежилин база өөренип алган.

Ай санында кижи бүрүзүнүң канчаар ажылдааның, ажыл нормазын күүсеткен, күүсетпээнин көөрү албан апарган. Бир эвес ажылчын ажыл шагы үспес, норма-чижекти ажыр күүсеткен болза, 25 хуу чедир немелде төлевирлерни тывысырын, азы материалдыг идиг бериишкининиң күзели-биле акша шаңналын 5-10 хуу улгаттыр төлеп турар.

План күүселдезинге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин ажыглаары салдарлыг болуп турары билдингир. Чижээ, үш чыл бурунгаар Кызыл хоорайга «РИТМ-1» деп механизастаттынган башкарылга системазын тургускан. Ооң дузазы-биле электри энергиязының дамчыдылга шугумунуң үрелиишкиннерин дораан-на илередип алыр аргалыг болу берген. Мурнунда чылдарда электри шугуму үстүп, үрелгенде ону эдип кылырынга хөй шак үнүп турган.

Хомудап турарлар чок ажылдаар деп эгелээшкинниң боттанышкынынга чамдык четпестерниң шаптыктап турары хомуданчыг. Хандагайты, Мугур-Аксы, Тоора-Хем суурларының электри станцияларының ажылында четпестер бар болуп турар. Ук черлерде электри энергиязы үстүр, херээглекчилерниң хомудалдарын болдурар таварылгалар эвээш эвес.

«Тыва коммунэнерго» коллективи ССРЭ-ниң 60 чыл болур оюн төлептиг күш-ажыл-биле демдеглээр дээш ажылдап турар.

К. ХЕРТЕК.

Эскертинмес мергежилдиң кижилери

ДҮРГЕН БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ

Эскертинмес мергежилинге бараан болуп, чонга ачы-дузазын көргүзүп чоруур кижилер бистиң аравыста хөй. Идик аймаан даараар, септээр мастер С. Ч. Серлембе оларның бирээзи. Ооң удурткан идик даараар цех Самагалдайда амыдырал хандырылга комбинадында макталдыг ажылдыг. Серендук Чагындаевич ынак мергежилинге 1954 чылдан бээр бараан болуп келгеш, чагыкчыларның киирген чагыгларын дүрген болгаш эки шынарлыг кылып берип, чаңгыс чер чурттугларының мактаалын чаалап алган.

Аныяандан эгелээш, чээрби ажыг чылдарның иштинде чеже идикти септеп-селипээн дээр. Кылган эдин ээзинге чедирип, ону чагыкчының сеткилинге дүүштүр күүсетпээн шаанда ол оожургавас.

«Идиктерин элей берзе, Серендук Чагындаевичиге чеде бер. Ооң уран-шевер холдары дораан-на чаарты кыла кааптар» дишкен чоргааралдыг сөстери районнуң чурттакчыларындан дыңналыр. «Хоочун коктуг, хоор-тараа чемниг» дижири-ле барымдаалыг. Идик даараар цехтиң удуртукчузу С. Серлембе өөрүнге үлегерин көргүзүп, оларга байлак дуржулгазын дамчыдып келген.

Цех айда-ла 700 рубль түңнүг продукция бүдүрер. Даалгазын 110—120 хуу күүседип турарынга С. Серлембениң киирген улуу база бар. Ол ленинчи юбилей медалының база хүндүлүг бижиктерниң эдилекчизи. 1974 чылда УАЧЛ-ге баар аас-кежиктиг болган.

Ө. ЧИНМИТ.

Тес-Хем район.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

«Делегейниң эмчилери ядролуг дайынны болдурбас дээш» деп Англияның Кембридж хоорайынга болган делегейниң ийиги конгрезиниң кыйгырыынга эш Л. И. Брежневтиң харыызы даштыкы парлалганың кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. «Кызыгаарлаттынган» ядролуг дайынны чорудуп болур дээр чулчуруушкуннар—ол дээрге, бүгү-нийти ядролуг дайынга белеткелди чажырар дээн оралдажышкындыр деп, совет удуртукчунуң харыызында айытканын делегейниң солуннары онзалап демдеглеп турар.

Л. И. Брежневтиң харыызын Индияның «Таймс оф Индиа» солуну тайылбырлаан болгаш ядролуг дайынга удур шиитпирлиг базымнарны кылырынче Совет Эвилели кыйгырып турар-дыр деп, бижээн. Ядролуг дайынны болдурбас дээш өске чурттар-биле бодур-чогуур-биле дугуржуп алырынга Совет Эвилели белен болуп турар деп, ол солун онзалап демдеглээн. Дайын айыылы улгадып турар дугайында совет удуртукчунуң харыызында сагындырганын солун айыткан.

Ядролуг чепсек чок зоналарны тургузарын, Европада ортумак ыракшылдың-даа, тактиктиг-даа ядролуг чепсекти узуткаарын Совет Эвилели чаңгыс эвес удаа саналдааның Л. И. Брежневтиң харыызында айытканын Японияның «Токио симбун» солуну демдеглээн. Совет удуртукчунуң чугаалары ылаптыг-ла үндезин болган деп, солун бижээн.

Сарыылдыг болгаш эң-не харысалгалыг болурунче бүгү чазактарны совет удуртукчу база катап кыйгырган-дыр деп, **Пренса Латина** агентство айыткан. Амгы үеде делегейде тургустунуп келген дүвүренчиг байдал — ол дээрге, сарыылдыг угаанга күштүг удурланыштырар, удур туржуушкунну бодунга ажыктыг болдурар дээн оралдажыышкыннарның түңнели-дир.

Ядролуг халаптың кыжаныышкынын чайладырынче угланган делегейниң эмчи эртемденнериниң болгаш эмчилериниң чаагай ажыл-чорудулгазын ССРЭ-ниң бедии-биле үнелеп турарын Л. И. Брежневтиң медеглели тодаргай бадыткаан-дыр деп, Финляндияның телеграф бюрозу демдеглээн. (СЭТА).

ПОЛЬША. Чурттуң судно болгаш автомобиль тудар үлетпүрү бүдүрүлгени чогумчалыг болдурарының оруу-биле чедиишкиниг чоруп орар.

Совет специалистерниң дузазы-биле ук үлетпүр барыын чүкте чурттарга чалыпмас апарган.

ЧУРУКТА: даштыкыже үндүр садар судноларны Гдыньда кылып турары.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

ТУЛЧУУШКУННАР

БАГДАД. (СЭТА). Иран-ирак фронтунуң мурнуу талакы участогунда — Ахваз болгаш Сусенгерд хоорайларының районнарында шыңгыы тулчуушкуннар уламчылавышаан. Карун хемни кешкениниң соонда ооң барыын талакы эриинде турар ирак шериглерниң ыйылышкынын кошкадыр сорулга-биле Джинан районунда дөрткү ирак корпустуң туружунче иран шериглерниң шавар халдаашкыны эгелээн деп, Ирактың кол шериг командылалының дыңнадыында чугаалаан. Иран шавар халдаашкын чедимче чок болган. Дириг күжүнге болгаш техниказынга улуг когаралдарлыг болуп бар чыдар иран шериглерни ирак шериглер ызырты сүрүп бар чоруур.

* * *

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иран шериглер фронтунуң мурнуу талакы участогунда чедиишкиннерин быжыглавышаан деп, Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штавының ээлчеглиг медээзинде дыңнаткан. Ахваз — Хорремшехр аразының чазаглыг оруундан барыын талаже эжелеп алган туруштарын олар быжыглап болгаш калбартып турар. Сусенгерд районунга ирак шериглер удур халдаашкын кылгаш, ойтур шаптырган. Тулчуушкун үезинде 10 ирак танкыны чок кылган. Сөөлгү ийи хүн 10 ирак самолётту база дүжүр аткан.

АНГЛИ-АРГЕНТИН ЧӨРҮЛДЭЭ

ЛОНДОН. (СЭТА). Порт-Стэнлини болгаш Порт-Дарвинни агаардан бомбалааның соонда англи эскадра Фолкленд (Мальвин) ортулуктарын улуг боолардан боолаан. Аргентин чепсектиг күштерниң харыы адыышкыннарының түңнелинде, балыглаттырганнар бар болгаш каш-даа шериг «корабльдеринге ындыг-ла улуг эвес каражаны таварыштырган» деп, Англияның камгалал министерствозунуң дыңнадыында чугаалаан.

Улуг дайын чорудулгалары Англияның Аргентина-биле чөрүлдээзи үнүп келирге Ак бажың Англияның талазынга ажыы-биле турупканының соонда эгелээн деп, тус чериниң политиктиг хайгааракчылары онзалап демдеглеп турар.

«Англи-аргентин чөрүлдээзин таварыштыр шиитпирлээринге Каттышкан Нацияларның Организациязының дуза чедирип болурунуң идеязын Лондонда соок көрүп турар» деп, «Обсервер» солун бижээн. «КНО-нуң чиңгине секретары Перес де Куэльярның дайын чорудулгаларын соксадырынче кыйгырыы Англияның премьер-министри М. Тэтчерниң калчаалыг кылыын хайныктырган» деп, ол-ла солун айыткан.

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Фолкленд (Мальвин) ортулуктарда аргентин гарнизон архипелагтың административтиг төвү Пуэрто-Архентино (биеэки Порт-Стэнли) хоорайже британ шериг-агаар күштериниң агаардан халдаашкыннарын чедиишкиниг ойтур шапкан. Аргентин шериг-агаар күштериниң зенитчилериниң болгаш ужудукчуларының демниг хөделиишкиннериниң түңнелинде Англия «Харриер» дээр шүүргедекчи үш бомбардировщиктерден болгаш ийи дайынчы вертолётудан каражадаан. Ооң аңгыда үрелдир аттырган ам-даа дөрт «Харриер» далайже дүшкен деп медээ бээр. Англи авианосецтерниң бирээзи үрелдир боолаттырган деп, аргентин шериг командылалы дыңнаткан. Пуэрто-Архентиноже халдаашкынга киржип турган англи Фрегатты аргентин самолёттар сандан үндүр берипкеп. Ракета чепсектиг ол хевириң өске дайынчы корабльдери-биле кады ол фрегат дайын чорудулгаларының зоназын каггаш чоруур ужурга таварышкан. Фолкленд (Мальвин) ортулуктарга айгыкчаннарының вертолёттардан десант дүжүрер дээн үш оралдажышкынын зенит оду-биле ойтур шапкан.

Аргентинаның президентизи Леопольдо Гальтиери чуртка кыйгырыг үндүргеш, Мурнуу Атлантикага дайын чорудулгаларын өскүдүп үндүргени дээш бүгү харысалга Тэтчерниң чазаанга онаажыр деп чугаалаан. Англияның колониалдыг чүткүлдериниң талазында ажыы-биле туруп алган АКШ-ты Аргентинаның президентизи шыңгыы буруу шапкан. Бодунуң чурту агрессияга харыы бээр ужурга таварышканын ол онзалап демдеглеп, чөрүлдээни таарыштыр тайбың шиитпирлээриниң аргазын дилеп тыварынче база чүткүп салыр апаарын айыткан.

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Нотисиас Архентинас информация агентствозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Аргентинаның АКШ-та элчини Каттышкан Штаттарга удурланыышкынның нота бижиин Вашингтонга дамчыдып берген. Англияның агрессиязын Аргентинаның чазак ол бижикте буруудадып турар. АКШ-тың хөделиишкиннери чөрүлдээниң дайынче шилчиишкинин өскүдүпкен деп нотада айыткан. Вашингтоннуң ындыг туружу америк-аргентин харылзааларынга ханы сорбуну болдуруп турар деп нотада демдеглээн.

Аргентинаның президентизи Л. Гальтиери Министрлер Кабинединиң хуралын чыылдырган. АКШ-ка барып чорааның дугайында даштыкы херектер министри Н. Коста Мендес хуралга отчёт кылган. Аргентина биле Англияның чөрүлдээзинге хамаарыштыр Каттышкан Штаттар Англияның талазынга турушпушаан, Латин Американың эрге-ажыктарын бүрүнү-биле херекке албаанын министр айыткан.

Мальвин (Фолкленд) ортулуктарының шериг губернатору биле Аргентинаның президентизи телефон дамчыштыр чугаалашкан болгаш ол ортулуктарга агаардан шериглер дүжүрер дээн Англияның экспедициязы корпузунуң командылалының оралдажышкыннарын чедиишкиниг ойтур шапканы-биле холбаштыр аргентин солдаттарга байыр чедирген. Мурнуу Атлантикада чөрүлдээни тайбың шиитпирлээриниң аргаларын тыварынче Аргентинаның чүткүлдүүн президент база катап илергейлээн.

Бижикчиге сөс

«РАЗВЕДЧИК»

ОН СЕС дугаарлыг геология шинчилел бөлүү — «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчын суурунда хоочун бүдүрүлге. Эрги Хову-Аксы суурда даштындан көрүштүг, көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлери-биле шиметтинген ол бажыңда геологтар ажылдап турар.

— Чараш-тыр оо!

— Ах, кужур эрлерни, балыкчыларны!

— Солун-дур. Эр-хейлер!

Мөөннежип, бөкперлежип алган бир-ле чүве номчуп турган улустуң аразында чугаазы ындыг болду. Сонуургап чеде бердим. Геологтар коллективиниң «Разведчик» деп хана солунунуң ээлчеглиг дугаарының үнүп келгенин ынчаар катты-хөг-биле уткуп турганнар болду. Сонуургап, материалдарының барык шуптузун номчудум. Шынап-ла солун, утка-шынары бедик, коллективиниң ажыл-ишчилериниң чедиишкинин чарлаан, оларның хей-аъдын көдүрүп турар материалдар долу. Оон-биле кады четпестерни илередип, оларны дарый эдип алырының аргаларын сүмелээн, шала шүүшеннерни шүгүмчүлээн чуруктарлыг, шүлүктеп каан материалдар, каттырынчыг чугаалар номчуп-тут чорду.

Хана солун редколлегиязының ажылының дугайында чугаалап бээрин ында партия эге организациязының секретары, улуг геолог А. Л. Кононенкодан дилээн бис. Александр Леонидович мынчаар чугаалаан:

— «Разведчик» ай санында доктаамал үнүп турар кылдыр чурумчаан солун. Номчукчуларга ажыктыг, сонуурганчыг, ниитилиг утказы бедик материалдарлыг, көрүштүг кылдыр хана солунунуң каастаттынган тургузуунче кичээнгей салыры сорулгавыс ындыг. Ону чедип ап-даа турар бис. Солунга чыдар материалдарны бижиириниге удуртукчулардан эгелээш ажылчыннарга чедир киириштирип турар бис. Бистиң бо солунувус Хову-Аксы суурнуң, район болгаш республика иштинге өй-өйлеп болуп турар хана парлалгазының конкурстарынга киржип келген болгаш үргүлчү шаңналдыг черлерни ап келди. Анаа бис өөрүп, сорук кирип турар бис. Кол материалга хүннүң чугула айтырыглары кирер. Чогаадыкчы, чаартыкчы саналдар, мурнакчы дуржулганы нептередири материалдарывыс кол темазы ол. Шүгүмчүлелдиг болгаш шоодуглуг одуруглар, баштактаныышкыннар база үргүлчү үнер.

Бо чылдың апрель 4-те геологтар хүнү байырлалга тураскааткан «Разведчик» онза болган: узуну—2 метр 50 см, дооразы —1 м. Анаа мурнуку чүүлдү А. Л. Кононенко боду «Хову-Аксының казар байлактарын шинчилээни болгаш ажыглалга киирген төөгүзү» деп темага бижээн. Солуннуң бо удаада үндүрүлгезинге редколлегия кежигүннери: редактору геолог Н. Б. Кононенко, чурукчузу геолог Д. В. Иноземцева болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип, чогаадыкчы, тывынгыр ажылдаан.

Геологтарның чедиишкинниг ажылдаарынга солуннуң киржилгези улуг рольдуг. 1982 чылдың бирги кварталында механиктиг арга-биле черни өрүмнээринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1,5 катап өскен. План ёзугаар геологтар 2490 метр черни өрүмнээр тургаш, ону 3290 метр кылдыр өрүмнеп, онаалдазын 103 хуу күүсеткен. 170 муң рубльдиң ажылдарын кылыр тургаш, 175 муң рубльдиң бүдүрген. Чер өрүмнээр бригадалардан Ц. С. Анисимовтуң, Г. А. Козловтуң, Ю. П. Морозовтуң бригадалары бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Өрүмнекчилерниң күш-ажылчы чедиишкинин «Разведчик» хана солунга чырыдып, социалистиг чарыш түңнээн бүдүрүлге хуралдарынга мурнакчыларны шаңнап-мактап турар.

Каасталгазы-биле, партийжи бедик утка-шынарлыг материалдары-биле бо хана солун номчукчуларны бодунче хаара тудуп турар.

О. КОРОДА.
кѳдээ бижикчи.

СОРУЛГАМНЫ АЙТЫП ЧОР СЕН

Үжүктерни шала-була
Үжүглептер болгандан бээр
Солун бүгү арыннарын
Сонуургап-ла номчуп чор мен—

Шынап сенден
Шыдал, угаан кирип чор мен.

Келир өйже чүткүлүвүс —
Херии, шалып базымывыс
Дөгерезин тода сөглеп,
Төөгүлеп берип чор сен —

Солунум сен
Сорулгамны айтып чор сен.
Өөредилге ажыл-ишче
Өргүн чонун эвилеңнеп,
Аас-кежиин камнап чоруур
Айтыкчым сен, чырыткым сен—

Шынап сен дег
Шыдамыккай сургаалчы чок.

Биче-оол САТ.

ЧАҢЧЫККАН КОЛЛЕКТИВИМ

МЭЭҢ амыдыралым, салым-чолум совет парлалга, республика типографиязы, «Шын»-биле тудуш холбаалыг болганын аас-кежиим деп санап чоруур мен. Типография бүдүрүлгези Тывада хоочун коллективтерниң бирээзи. 1943 чылда анаа ажылдап кирдим. Парлакчылап сес чыл ажылдадым. Солун, сеткүүл бүдүрери, ону үндүрери белен эвес херек, хүннү хүн, дүннү дүн дивес ажылдап-ла турар. Оон башка хоржок. Ээлчеглиг номерни малчыннар, ажылчыннар манап турар.

Парлакчылаан соонда корректорлап эгеледим. «Тываның аныяктары» солунга ийи чыл ажылдадым. «Бо-даа шору кижи-дир»—дээш. «Шынның» даргалары бодунуң коллективинге хүлээп алган. Партийжи улуг харыысалга. «Муң кара» солунга корректорлаары — үжүктерни «оңчалап-четчелээр», чангыс чартык сек-даа, демдек-даа арттырбас.

«Шынга» үжен ажыг чыл иштинде корректорлап, үндүрүкчүлеп ажылдадым. Ам харназы улгаткан. Коллектив мени пенсияже үндүрүп, үдеп каан. Өөренген коллективим чокта меңээ берге чорду. Өскелерге база ындыг-ла боор. Катап чедип келдим. Ам таныылдап ажылдап, «Шынның» долу эргелиг кежигүнү болу бердим. Кижилерге, чоок улузунга дуза чедирери дег аас-кежик кайда боор.

О. ДАНЧАЙ-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ—БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

ШУПТУЗУН ХААРА ТУДАР

Күш-культура болгаш спорт кижилерниң амыдыралының чарылбас кезии болу берген. Спорт шөлдери, хаак оруу, хоккей коробказы, эштир бассейн чүгле кадыкшыл быжыглаарының, омак-сергек болурунуң төптери эвес, кижилерниң бот-боттарының аразынга аралажырының, эп-найыралдыг болурунуң хевирлери. Эртенги сула шимчээшкин, янзы-бүрү күш-дамыр мергежилгелери кандыг-даа мергежилдиң ишчизинге чугула херек. Күш-культураның база бир кол талазы бар, коллективти быжыглаарынга ол база идиглиг.

Күш-культура болгаш спортка күш-ажылчы коллективтерниң, ажыл-ишчилерниң киржилгезин массалыг болдурарының байдалы бистиң республикада тургустунган. Спорттуң материал-техниктиг баазазы быжыгып турар. Күш-дамыр кижизидилгезиниң специалистери, активи өскен. Күш-культуржуларның саны чыл келген тудум улам-на немежип турар. Оон уламындан Бүгү-эвилел, Бүгү-россия, зона маргылдааларын бистиң республикага эрттирип турар болу берген.

Спорт ниитилелдериниң, комитеттериниң сорулгалары болза, спорт эге организацияларының инициативазын деткип, арга-шинээн бедидип тургаш күш-культуржуларның санын көвүдедири, спортту улам массалыг болдурары. Чүге дээрге хөй-хөй күш-ажылчы коллективтерниң кежигүннери күш-дамыр кижизидилгезинче долузу-биле ам-даа хаара туттунмаан. Районнарның болгаш хоорайларның спорт комитеттеринге практиктиг дузаны республиканың спорт комитеди, эки тура спорт ниитилелдери ам-даа долузу-биле чедирбээн. Мурнакчы күш-культура коллективтериниң эки дуржулгазын чер-черге нептередип турары кошкак. Бүдүрүлгелер, тудуглар, совхозтар болгаш албан организацияларда күш-культура болгаш спорттуң сайзыралынче кошкак кичээнгей салып турар деп шүгүмчүлелге спорт ажылдакчылары таварыжып келген.

Кызылдың алгы, тууйбу, хлеб, пиво заводтарында күш-культура ажылы кошкак тургустунган. Ындыг байдалдың кол чылдагааны: күш-культура коллективтериниң, профэвилел болгаш комсомолдуң ажылын идепкейжитпээнинде, спорт ажылын ажыл-агый удуртукчуларының деткимчезинге албааны. Найысылалдың, дыка хөй коллективтери, чижээ, ПАТБ, АТБ-2, АТБ-3, 49 дугаарлыг тудуг эргелели, эът комбинады, садыг четкилери. «Каа-Хем» разрези болгаш оон-даа өске черлер спорт комплекстерин, залдарын тудуп, дериг-херекселдерин кылып ап болур аргалыг турбуже, ону ажыглавайн турар. «Совет Тываның 5 чылы» стадионнуң мурнуу талазында олуттарны, анаа спортзалды болгаш өске-даа спорт тудугларны тударын спортчулар манап турар.

Ылангыя хоорайның барыын талазы сайзыраан, ында дөрткү микрорайон тургустунган. Оон чурттакчылары он муң кижи ашкан. Бо хөй чурттакчылыг черде чангыс-даа спорт залы, дериг-херекселдери чок. Бо чорук күш-культура болгаш спортче бичии уругларны, элээдилерни хаара тударынга бергелерни таварыштыра берген.

Күш-дамыр кижизидилгезиниң кадрларын белеткээр, оларны чер-черге быжыглаар ажылдың чугулазы кымга-даа билдингир. Күш-культура башкылары, бүдүрүлге гимнастиказының методистери бисте ам-даа чедишпес. Ынчангаш бар специалистерни эки ажыглаары, чурттуң өөредилге черлеринге күш-культура болгаш спорт кадрларын четчири-биле белеткээри негеттинип турар.

СЭКП обкомунуң V пленуму СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Күш-культураның болгаш спорттуң массалыын улам ынай көдүрер дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалашкан, бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган. Бо чугула доктаалды күүседир дээш шалыпчы ажыл-херектер бистиң мурнувуста тургустунган.

В. БИЧЕ-ООЛ.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы.

МАССАЛЫГ БОЛГАН

Эрткен суббота, воскресенье хүннеринде Кызыл хоорайның күш-культура болгаш спорт комитеди, ВЛКСМ хооркому, «Спартак», «Динамо», «Урожай», «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдери күш-культура болгаш спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге спортчу маргылдааларны эрттирген.

—Май ийиде спортчу оюннарга, маргылдааларга муң чыгам кижи киришкен. Күш-культура коллективтериниң чиник атлетикага кроссу, волейболга блиц-маргылдаа, чадарынга хоорайның бирги чери дээш, культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш баг кагарынга база шыдыраа болгаш спорттуң өске-даа хевирлеринге маргылдаалар эрткен.

Маргылдаалар моон мурнунда-даа доктаамал эртип турган. Ынчалза-даа бо оюннар ылгалдыг. Чүге дээрге, чоокта чаа СЭКП обкомунуң V пленуму күш-культураның болгаш спорттуң массалыын улам ынай көдүрер талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Пленум ол талазы-биле доктаалды хүлээп алган, күш-культураның болгаш спорттуң массалыг чоруун улам калбартыр талазы-биле хемчеглерни тодараткан.

Бо чугула партийжи документини удуртулга кылдыр ажыглап, хоорайның эки тура спорт ниитилелдери күш-культура болгаш спорттуң массалыы дээш эге базымнарын кылган. Ылангыя бүдүрүлге, албан организациялары болгаш тускай ортумак өөредилге черлери, школалар чадаг чарышка элээн хөй командаларын үндүрген. Анаа бүдүрүлге, албан организация черлериниң командаларының чадаг чарышка эстафетазынга бирги черни «Динамо» эки тура спорт ниитилелиниң, көдээ ажыл-агый техникумунуң, № 14 ортумак школаның командалары ээлээн.

(Бистиң корр).

СТОЛ ТЕННИЗИНГЕ

Кызылдың «Херел» спорт залынга ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги чери дээш стол теннизинге маргылдаа болган. Анаа 12 команда киришкен. Аныяк ойнакчыларның оюннары шалып, кашпагай болгаш шиитпирлиг болгулаан. Теннисте бир дугаар черни Красноярскиниң тудуг транспорттунуң автобааза командазы ап үнген. Ийи дугаарын Кызылда дүлейлер ниитилелиниң спортчулары алган. Кызылдың педагогика институдунуң командазы үшкү черже үнген.

Херээженнер аразынга хуу-да бирги чер дээш маргылдаага дүлейлер ниитилелиниң төлээзи Мира Ооржак бирги черни алган. Геология-шинчилел экспедициязының ажылдакчызы, спорт оюннарының хоочуну Лариса Коренкова ийиги черде. Уругларның эжеш болуп алгаш ойнаар ужуражылгаларынга бирги черни Мира Ооржак — Лариса Коренкова, кашпагай болгаш бедик мергежилдиг ойнаан. Эр улустар аразынга ужуражылгаларга Хеймер-оол Кужугет, Николай Данчыыр-оол бүзүрелдиг ойнааннар. Тиилекчилерге база мергежилдиг ойнакчыларга шаңналдарны байырлалдыы-биле тывыскылаан.

ЧУРУКТА: ВЛКСМ Кызыл хоорномунуң бирги чери дээш теннис оюннарының киржикчилери.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТИИЛЕЛГЕ ХҮНҮНГЕ

ДОСААФ хоорному Май 9-ка—Тиилелге хүнүнге тураскааткан боодалга маргылдаазын эрттирген. Анаа 40 командадан 120 адыгжы киришкен. Шыырак адыгжыларның немешкенин, оюннарның массалыг болганын бо маргылдаа көргүскен. Каш хонук үргүлчүлээн маргылдаага Тываның электри четкилериниң командазы (кежигүннери В. К. Долгополов, П. С. Попов, А. А. Аржаков) бирги черни ээлээн.

Моон мурнунда ады билдинмейн турган командалар шыырак адыгжыларны ап-кап. Чижээ, республиканың уруглар эмнээр салбырының командазы (кежигүннери В. П. Мочалов, А. В. Мезенцев, А. С. Тулин) ийиги черни ээлээн. ДОСААФ комитединиң адыгжылары (команда кежигүннери А. М. Архипов, А. В. Рудин, А. Г. Ефимов) үшкү черде болган.

Боодалгага хуула бирги чер дээш демисел база солун эрткен. Чүстен кайызы-даа 99 саннарлыг А. С. Тулин, А. М. Архипов бир-ийи черни үлешкен, В. И. Иргашов оларга чүгле чангыс сан четпейн баргаш, үшкү черни ээлээн.

Э. МОНГУШ.
Кызыл хоорай.

БИР ДУГААР ЭРТЕР

Тыва хүрешке Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң команда болгаш хуула бирги чери дээш чемпионады бистиң республиканың найысылалы Кызыл хоорайга май 8—9 хүннеринде болуп эртер. Спорттуң бо хевиринге шак мындыг улуг хемчээлдиг маргылдаа Тывага бир дугаар болур. Ынчангаш тыва хүрешти РСФСР-ниң автономнуг республикаларынга, областарынга база массалыг болдурарынга идиглиг болуру чугаажок.

Ук чемпионатка Башкир, Бурят, Татар, Тыва автономнуг республикаларының, Адыгей, Карачаев-Черкесс, Хакас автономнуг областарының, Усть-Орда, Агин-Бурят автономнуг округтарының мөгелери киржир. Маргылдаа Кызылда Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгында «Хүреш» стадионга май сесте он шакта эгелээр. Мөгелерниң деңзи аайы-биле шенелде хүрежи 14 шакка чедир үргүлчүлээр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Телевидение

МАЙ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.35 — Эртенги гимнастика. 8.50 — «Сапык иштинде ыт». Мультфильм. 9.10—«Альбомга арын». Уран чечен телефильм. (ЧССР). 10.35 — «Кино аян-чоруктарының клубу». 11.35 — Телемедээлер. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Сезен чылдарның коммунистери». Документалдыг телефильмнер программазы: «Маховтуң бригадазының автогравы», «Ооң шөлү». 15.35 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.35 — Чурттар аразының конкурузунуң лауреады С. Иголинский ойнаар (фортепиано). 16.50 — «Горнистер, кыйгыга харыыланар!» Минскиден дамчыдылга. 17.20 — Күрүнениң Н. Осипов аттыг үлегерлиг орус улус оркестриниң концерти. 17.45 — «Сээң ленинчи библиотекаң». «Партия организациязы болгаш партийжи литература». 18.30—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — Телемедээлер. 19.00 — «Партияның күштүг чепсээ». Дамчыдылга. 19.25 — Чарлалдар. 19.30 — «Азия тѳвү». Информация-публицистика программазы.

МОСКВАДАН

20.00 — «Хостаашкын». Кинопоэпопея. 3-кү фильм — «Кол согуушкун угланыышкыны». 1-ги серия. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.25 — Совет Армияның А. В. Александров аттыг ийи дакпыр Кызыл тугтуг ыры болгаш танцының үлегерлиг ансамблиниң концерти. Ооң соонда — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Немец дыл. Өөредилгениң 2-ги чылы. 12.30 — Ниити биология. 9-кү класс. Кижиниң тывылганы. 13.00 — ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга. «Чырык орук». 13.50— Шыдыраа школазы. Эгелеп чоруур ойнакчылар клазы. 14.20 — «Специализация болгаш концентрация дээш». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.35 — Дайын чылдарының шүлүктери болгаш ырылары. 15.20 — «Черни дескизи-биле көөрге». Эртем-тайылбырлыг фильм. 15.50 — Телемедээлер. 16.00 — 18.15 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Культура болгаш амыдырал». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.45 — «Раиса Стручкова» («Орбита-3»). Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.

КЫЗЫЛДАН

19.05 — Уругларга фильм. «Цабуня».

МОСКВАДАН

19.20 — «Эртем амыдыралы». («Орбита-3»). 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Билбеспей рульда». Мультфильм. 20.15 —Н. Мясковский. № 21 симфония. 20.30 —Неделяның спорту. 21.00 — «Үе». Информастыг программа 21.35 — Уран чүүл мастерлери. ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Леонов. 23.00 — 00.45 — Бут бөмбүүнге чурттар аразының эш хуу ужуражыышкыны. ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң шилиндек командалары ужуражыр. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдар.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

«Тыва көдээ тудуг» тресттиң демир-бетон кылыглар заводунга ажылдаары-биле дараазында мергежилдиг кижилерни чалап турар;

ТКК начальниги, инженер-лаборант, мастерлер, улуг техник, бухгалтер, машинакчы-секретарь. Оң ышкаш түр ажылга бүдүрүлге-техниктиг килдистиң инженерин, экономист-претензионисти Ак-Довурак хоорайга ажылдаары-биле чалап турар.

АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Трудовая 43. Автобус доктаар чер —«Тудуг кезектери» комбинат», азы Заводская кудумчузунуң 24 дугаар бажыңы, кадрлар килдизи. Уруглар сады база бар.

ДИРЕКЦИЯ.

Профессионал-техниктиг өөредилгениң Тыва республика эргелелинге дээди азы тускай ортумак эртемниг методистер (3,5 чылдан эвээш эвес педагогика азы бүдүрүлге стажтыг), секретарь-машинистка херек болуп турарын чарлап тур. Эргелелдиң адрези: Кызыл хоорай, Каа-Хем кудумчузу, бажың № 21 телефоннары 2-42-64, 2-14-34.

ӨРТ АЙЫЫЛЫНДАН ЧАЙЛААРЫ-БИЛЕ

Эзим-арга болгаш тайга черлерге өрт айыылы тургустунуп болгу дег үе апрель 15-те эгелээнин Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозу дыңнадып тур. Оът-сиген, ыяш бүрүзү курграг амгы үеде өрт болгу дег айыыл дыка улуг болуп турар. Эзим, тайга черлерге өрттүң айыылын болдурбас сорулга-биле апрель 15-тен эгелээш, ыяш ажыл-агый органнарының чөпшээрели чокка ынаар барып болбазын айыткан. Тарылга болгаш сиген шөлдеринде бок үнүштерни өрттедирин болгаш эзимнерге, тайгага одаг кыпсырын бүгү черлерге хоруп каан.

КИНО

МАЙ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ» «Гобиниң болгаш Хинганның таварты» (2 сериялыг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 12 киночыындызы 9.30, «Мен — Хортица-дыр мен» 10.50, 12.10, «34-кү дүрген поезд» 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Карак салба!» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шуриктиң «Ы» операциязы болгаш өске-даа ужуралдары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Ийи амыдырал» (2 сериялыг) 14.00, 17.40 шактарда.

Агаар

Республикага бөгүн кааң хүн болур. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 3—8 градус соор, чамдык черлерге 0—5 градус чылыыр, хүндүс 16—21, чамдык черлерге 9—14 градус чылыыр.

Кызылга аяс хүн болур. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 3—8 градус соор, хүндүс 17—19 градус чылыыр.

Эмчиниң сүмези

ХАН БАЗЫЫШКЫНЫ, ООҢ ПРОФИЛАКТИКАЗЫ

Хан базыышкыны — дамыр системазының аарыы. Ылангыя хан дамырларының базыышкыны кончуг нептереңгей, айыылдыг аарыг. Чүге дээрге ол атеросклероз (хан дамырының тарлаанындан болу бээр хоочу аарыы) база инфаркт аарыгларын өөскүдериниң кол баазазы апаар.

Аарыг кижи эмчиниң айтыышкынын шыңгыы сагыыр ужурлуг. Оон аңгыда кижи бүрүзү аарыгны болдурбазының, канчаар эмнеириниң сүмелерин эмчиден алыры ажыктыг. Чүгле эмчи-биле быжыг харылзаа аарыгны ажып эртер.

Мага-ботка бүдүмелдер солчуушкуну доктаамал болур. Бо бүгүнү хан дамчыдылгазының системазы күүседип турар. Ону күүседирде хан мага-ботче дамырлар дамчыштыр тарап турар. Дамыр системазы даштыкы өскерлиишкиннерге кончуг дүрген харыыны бээр. Изигде кеш адааның дамырлары алгый бээр. Соок үелерде чыырлыр. Бир эвес дириг амытан ыраактан бодунуң дайзынын көрүп каар болза, ооң чүрээниң ажылдаары дүргедеп, иштики органнарның дамырлары чиңгелей бээр. Оон хан базыышкыны улгадыр. Шынган эъттерниң дамырлары алгыыр. Ынчангаш дириг амытан хөделип эгелээр. Кижи эп-чок байдалга таваржып, дүвүрээрге база ындыг.

Хан базыышкыны хөй янзы чылдагааннардан улгадыр. Чижээ, чаа болгаш хоочураан бүүрек аарыгларындан база бүүректиң дамырлар системазының төрүмелден эгелеп шын эвес сайзыраанындан, ол ышкаш сынныйның, бүүректиң дашталып аараанындан тыптыр. Оон аңгыда баш мээзи ыжып, ооң дегдиргенде хан базыышкыны улгадыр.

Клиниктиг хайгааралдан алгаш көөрге, хан чүрек-дамыр системазының аарыглары бичии чаш болгаш элээди турда тыптып болур. Он муң өөреникчини шинчип хынаарга, 670 өөреникчиниң ханының базыышкыны улуг болган. Олар долгандыр турар чүүлдерниң сеткилинге кончуг чоок, дүвүрээзинниг хүлээп алыр. Ынчангаш хан базыышкыны улгадып турар.

Бичии уругларның аажы-чаңын кижизидип быжыктырары чугула. Элээди болгаш бичии уругларны хүндүлээчел, эштеерзүрек, шынчы, күш-ажылга ынак кылдыр кижизидери чугула. Өг-бүлениң кежигүннериниң аразында быжыг харылзаалар кижиниң нерви системазынга болгаш кадыкшылга эки салдарлыг. Бичии чажындан уругларны хөй-ниитиге бодун канчаар туттунарын, аажы-чаңын канчаар башкарарын кижизидер ужурлуг. Бодунуң кадыының байдалын көрүп тургаш, таарыштыр мергежилди шилип алыры чугула. Ажылчын коллективке, улустар аразынга оларның нерви системазын камгалаары-биле быжыг харылзааны тургузары эң-не кол айтырыг. Чоокка чедир-ле чүрек системазының аарыгларындан хөй кезиинде угаан-биле ажылдаар улус аарыыр деп санаттынып турган.

Сөөлгү үеде ол аарыгдан күш-ажыл кылыр улус база хөйү-биле аарып турар апарган. Бүдүрүлгени автоматчыдып, конвейерлиг системалар тургустунган түңнелинде, күш-ажыл кылыры эвээжеп, көдээде ол аарыглар өзүп турар. Көдээ биле хоорайның аразы чоокшулаан. Амыдырал-чуртталга экижээн. Хан базыышкыны улгадыр аарыгдан колдуунда угаан ажылы кылыр, шимчевес мергежилдиг улус аарыыр. Ынчангаш ол аарыгны болдурбазы-биле угаан ажылын күш-ажыл-биле холбаар херек. Ажыл-агый черлеринде бүдүрүлге гимнастиказын киргени кончуг улуг ужур-дузалыг. Чадаг селгүүстээшкиннер кылып, туристеп, аңнап, балыктаарга дыка ажыктыг. Таакпы мага-ботка хоралыг. Ылангыя хан базыышкыны улуг улуска багай салдарлыг. Таакпыда никотин кадык-даа дамырларны чыырылдырып, бичеледип турар.

Уйгу төп нерви системазын угаан-медерелге, сагыш-сеткилге хөй янзы-бүрү бодалдар киирген үеде, кончуг эки камгалап чоруур. Кижи хонукта 7-8 шак удуур ужурлуг. Удуур бетинде арыг агаарга агаарлап, удуур өрээлди агаарладып алыры чугула. Ийиги профилактиканы кажан хан базыышкыны доктаамал улгаткан деп бадыткаттынганда чорудар. Бо аарыгдан аараан кижи бүрүзү диспансерлиг учётка чурттап турар черининиң аайы-биле даңзылаткан турар ужурлуг.

Хан базыышкыны улгатканының эге чадазында аарыг улусту санаторий, курорттарга эмнээр. Олар агаар-бойдус аайы-биле янзы-бүрү черлерде турар. Чижээлээрге, Крымда, Кавказта, Рига бедигээжинде. Карел мойналынында, ССРЭ-ниң ортаакы кезээнде, Сибирьде, Ыраккы Чөөн чүкте.

Б. ОЧУР-ООЛ.
терапевт.
Чөөн-Хемчик район.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНГА ОЙНААШКЫННЫГ САЛЫЫШКЫННАР

Калининград областың Светлый хоорайынга 1982 чылдың апрель 8-те болган ойнаашкыннарның шүүштүрүлге ТАБЛИЦАЗЫ

РСФСР-ниң бүгү-ле ажаалга кассаларында чыдар ойнаашкынныг салыышкыннарның счёттарының дараазында номерлеринге ойнап алыышкыннар таварышкан:

Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хуузу	Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хуузу
А 23	Чээрби беш	А 548	Чээрби беш
А 69	Чээрби беш	А 582	Чээрби беш
А 110	Чээрби беш	А 636	Чээрби беш
А 137	Бежен	А 664	Чүс
А 180	Чээрби беш	А 715	Чээрби беш
А 204	Ийи чүс	А 739	Бежен
А 254	Чээрби беш	А 761	Чээрби беш
А 289	Чүс	А 832	Чээрби беш
А 355	Чээрби беш	А 846	Чээрби беш
А 364	Чээрби беш	А 911	Чээрби беш
А 413	Чээрби беш	А 921	Чээрби беш
А 457	Чээрби беш	А 978	Чээрби беш

Счёттар саны 1000 ажыг ажаалга кассаларындан баштайгы муңнуу ышкаш, дараазында бүгү муң санныг счёттарның ол-ла номерлери, тодаргайлаарга, дараазында А 1023, А 2023, А 3023 болгаш А 1069, А 2069, А 3069 дээш оон-даа ыңай №№ ойнап алыышкынга таварышкан.

Тираж эрттирериниң талазы-биле комиссия даргазы — улус депутаттарының Свердловск хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. И. ГВОЗДЕВ.
Комиссияның харыысалгалыг секретары О. В. ЯШИН.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 906.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00171